

TOVERBERG

77

J A A R G A N G 20 / 2 ZOMER 2025

HET BELEEFDE GENOT
CULTURELE EN LITERAIRE KRING

HBG

HBC

HET BELEEFDE GENOT
HET BELEEFDE GENOT

VZW

*"Ieder mens die genoeg schept
in het voltooien van zijn taak is een
kunstenaar; welke ook die taak is
en hoe nederig ze ook is, hij brengt
een kunstwerk tot stand. De
toetssteen is het beleefde genot,
het plezier, de perfectie: het
overtuigend resultaat!"*

Henry Van de Velde

Doornlaan 8, 8210 Zedelgem

0498/73.58.73

info@hetbeleefdegenot.be

BTW BE0893.747.805

Rek. BE71 0014 8517 3969

www.hetbeleefdegenot.be

Colofon

Redactie: Els Vermeir, Carine Vankeirsbilck,
Marie-Rose D'Haese, Bart Madou, André
Callier

Werkten ook mee: Chris Rachel Spatz,
Marie-Claire Devos, Herman De Leye,
Johan Debruyne, Maurits De Coen, Nèle
Ghyssaert

Kaft: Wilfried Vandecasteele

Vormgeving: André Callier

Foto's: Webfoto's, Chris Rachel Spatz

Toverberg verschijnt 4x per jaar, bij het
begin van elk jaargetijde.

Lid worden van 'Het Beleefde Genot' kan
via een abonnement op 'TOVERBERG'
door 25 € te storten op de hierboven
vermelde rekening.

Afzonderlijke nummers: 8 €

De auteurs zijn verantwoordelijk voor hun
bijdragen. Kopiëren of citeren is toegelaten,
mits bronvermelding.

Inhoudsopgave

Voorwoord	01
De laureaten	03
Ontstoft	04
Elsenspinsels	08
Waarheid en herinnering	10
Nob(e)lesse oblige	15
De leesgroep Zedelgem leest	19
Beleefd	22
Poëzie	25
Te beleven	27
Mark Braet 100	29
Canonschot	34
Ciboure 1875	37
Crescendo	39
Buitenbeentjes	41
- Nachtreis	41
- Nathan Thrall	44
- Gezelle in klank en kleur	47
Programma Marc Braet 100	49

Voorwoord

Door Els Vermeir

Beste lezer,

De mens is een ondoorgrondelijk wezen ... Onze planeet dreigt ten onder te gaan aan onze overmatige energieconsumptie, en wat doen we? We breiden onze luchthaven uit, bouwen extra datacenters en maken snoepreisjes naar de ruimte. Het lijkt alsof we met zijn allen in een bus zitten op een snelweg waarvan de brug over een diep ravijn onderbroken is. Een plaatselijke gids maant ons aan om een lastige, maar veilige weg door de bergen te nemen om onze bestemming te bereiken, maar ondanks de talloze waarschuwingsborden - 'weg onderbroken', 'doodsgevaar' - en de onophoudelijke oproep van onze gps - 'keren indien mogelijk' - stellen we ons vertrouwen in een of andere rijke bullebak die roept 'time is money!' en de chauffeur beveelt plankgas te geven.

En dan heb ik het nog niet eens over de talloze gewapende conflicten, die als paddenstoelen uit de grond schieten alsof de zeven ruiters van de Apocalyps gemuteerd zijn in een duizendkoppig monster.

Het is ongetwijfeld een fatale vergissing van de natuur dat ze in haar evolutie 'het recht van de sterkste' is blijven volgen, in plaats van via natuurlijke selectie enkel de meest (emotioneel) intelligente exemplaren van ons ras te behouden.

Toeval of niet, ook deze editie van Toverberg bulkt van oorlog en conflict. Pas nog hebben we samen met Bart Madou de vlucht van de Oekraïense Joseph Roth tijdens WO I *Beleefd*, en nu ontdekt Marie-Claire Devos in de *Leesgroep* de heldinnen die in diezelfde periode actief waren in het Noord-Italiaanse gebergte. Voor een van de vele oorlogsinvaliden componeert Ravel een wel heel speciaal concerto, vertelt Bart ons in *Ciboure 1875*.

Die andere wereldoorlog dan, die dichter Mark Braet traumatiseerde; Nèle Ghyssaert vertelt ons zijn levensverhaal, zijn poëzie is *Te Beleven* tijdens de eerstkomende poëziewandeling. Het fascisme dat nog decennia voortleefde in de Spaanse dictatuur zindert dan weer na in de *Poëzie* van Maurits De Coen, terwijl Herta Müller in *Nob(e)lesse oblige* ons confronteert met de dwangarbeid in de Sovjetunie na WOII.

Eindigen doen conflicten duidelijk nooit: dat het onnoemelijke lijden in Gaza vandaag het gevolg is van een jarenlange etterbuil, toont ons een *Dag uit het leven van Abed Salama*, een *Buitenbeentje* van Bart.

Een mens zou van minder depressief raken. Zeker wanneer je ook nog een verscheurende keuze moet maken over dood of leven van je kind, zoals de vader van *Het kind dat vuur ziet*, zorgvuldig *Ontstoft* door Bart.

Maar kijk: er is mogelijk leven ontdekt op een planeet ver weg van hier ... Misschien kunnen we dromen van een nieuw mensenras dat evolueert naar een écht beschaafde maatschappij. Laten we dan maar hopen dat mijn *Elsenspinsel-Scheppingsverhaal* er niet van toepassing is.

Beter kunnen ze daar de wijze raad opvolgen die Anna Bijns geeft in *Canonschot*, of samen met Maurits De Coen troost zoeken in Gezelles *Klank- en kleurrijke* gedichten. Intussen stel ik voor dat we samen met Chris R. Spatz en Hans Op de Beeck op *Nachtreis* gaan. Misschien *Crescendo* met de nachttrein naar Wenen, waar Bart de componist Miguel del Ágila ontdekte. Of gewoon een dagje naar zee, misschien in Noord-Frankrijk, genietend van *Le sable* van Laureaat Herman de Leye. Ongetwijfeld doen we daar kunstzinnige ideeën op, voor een *Painting after Painting*, bijvoorbeeld. Johan Debruyne leert ons hoe dat moet.

Goeie reis, dus, lieve lezer! De excursie start al op de volgende bladzijde.

Ik weet niet met welke wapens de Derde Wereldoorlog zal worden gevochten, maar de Vierde Wereldoorlog zal er met stenen en stokken worden gevochten.

Albert Einstein

De laureaten

In ons jubileumnummer publiceerden we de winnaars van onze 75-woordenwedstrijd. De selectie ervan verliep niet zonder slag of stoot, want tussen de inzendingen bevonden zich vele pareltjes. Nog een daarvan willen we jullie niet onthouden – het haalde de eindstreep niet omdat het geen Nederlandstalig gedicht was.

Le sable – Herman De Leye

le sable
en face
la mer
n'importe où
me reposer
sur la dune
réfléchir
sur les jours passés
sur les jours à venir
me taire
après
me dire
comprendre
que hier n'était pas si mauvais
que demain
j'aimerais pouvoir continuer à vivre
à aimer
à sourire
à rêver
simplement
doucelement
tendrement
encore pendant très longtemps...
the hardest part of moving forward is not looking back
parfois la poésie est là où l'on ne l'attend pas...

Ontstoft

Door Bart Madou

HET KIND DAT HET VUUR ZIET

Het eigen lot dateert van 1964 (de originele Japanse titel bespaar ik jullie) en werd vertaald in het Engels (*A personal matter*) en van daaruit naar het Nederlands door M. Marshall-Van Wieringen.

Wellicht de beste roman van Kenzaburo Oë (1935-2023) die in 1994 de Nobelprijs voor Literatuur ontving. Alleen Yasunari Kawabata was hem in 1968 als eerste Japanner daarin voorgegaan en na hem Kazuo Ishiguro in 2017. Noch Mishima, noch Tanizaki genoten dit voorrecht, hopelijk komt daar in de toekomst wel Haruki Marukami bij, hij zou het zeker verdiend hebben.

In 1963 werd Hikari Oë, de autistische maar muzikaal begaafde zoon van Kenzaburo, geboren. *Het eigen lot* vormt enigszins de autobiografische neerslag van het aanvaardingsproces van een vader van het lot van zijn gehandicapte zoon.

De vrouw van Vogel – zijn bijnaam is hij blijven behouden – ligt in het kraambed, bijgestaan door haar moeder. Bijna om het uur belt Vogel zijn schoonmoeder op vanuit een telefooncel – er was nog geen sprake van smartphones e.d. –.

Intussen doolt hij wat doelloos in de grootstad rond, koopt in een krantenwinkeltje enkele wegenkaarten van Afrika (een jongensdroom om er ooit eens heen te gaan), wordt tussendoor afgeranseld door een groep jongelingen en komt ten slotte geradbraakt thuis, waar hij in een diepe slaap valt.

De morgen erop wordt hij gewekt door de telefoon, het is het ziekenhuis dat hem belt met de boodschap dat zijn kind geboren is, maar dat er iets heel ernstigs mee scheelt, dat hij onmiddellijk moet komen.

In de onderzoekkamer wordt hij opgewacht door drie dokters ('*hij ontdekte een rechtbank van drie dokters*'), waaronder de directeur. Hij verneemt dat zijn kind geboren is met een hersenbreuk, wat dat juist is wordt niet verteld, wel dat de hersenmassa buiten de schedel ligt.

'*Wilt u het product zien?*' vraagt de dokter-directeur na een tijdje. Vogel was verrast door de woordkeuze van de directeur: het product! Hoe durfde hij!

Het kind blijkt nog te leven ('*Mijn kind heeft een verband om zijn hoofd, net als Apollinaire toen hij op het slagveld was gewond.*') en een van de drie dokters stelt voor om het naar een in hersenziektes gespecialiseerd ziekenhuis over te brengen ('*Het aanbod klonk als een puzzel met een ingebouwde valstrik*'). Vogel gaat akkoord en gaat mee met de ambulance naar dat ziekenhuis. Daar krijgt hij te horen dat hij nu niets kan uitrichten en maar beter morgen eens terugkeert.

Zelf heeft Vogel het ooit verknaald als leraar aan een private school in Tokio toen hij, in de eerste zomer na zijn huwelijk met de dochter van een professor Engels aan dezelfde school, vier weken achtereen dronken geweest was.

Vanuit het ziekenhuis gaat hij eerst verslag uitbrengen bij zijn schoonvader, de professor Engelse taal. Als hij de school verlaat, geeft de professor hem nog een fles Johny Walker mee, maar Vogel is verward en weet niet waarheen.

Plots schiet hem de gedachte aan een vriendinnetje van vroeger te binnen, een meisje dat intussen geen al te beste reputatie als mannenverslindster heeft opgebouwd. Haar naam is Himiko, wat betekent: het kind dat het vuur ziet. (*'Zij verkeerde in dat onaantrekkelijke stadium in het vrouwelijk bestaan dat zich bevindt tussen de kwetsbare schoonheid van het jonge meisje, die ze had verloren, en de volheid van de rijpere vrouw die nog moest komen.'*)

Zij is de uitgelezen vrouw om samen de whisky van zijn schoonvader soldaat te maken, wat dan ook gebeurt: drie glazen voor Vogel tegen een bodempje voor Himiko. Tussenin begint Himiko een vertoog over wat zij het 'pluralistische heelal' noemt en dat naarmate de fles whisky leger wordt, verzandt in een soort *'filosofische zwendelarij'*. Maar ook de herinnering aan zijn eerste vrijage – ze waren toen allebei nog tieners – komt naar boven. Vogel verneemt dan dat hij die keer Himiko ontmaagd heeft, wat hem volledig van streek brengt. Als hij dan nauwelijks nog recht kan staan, ploft Vogel zich in het bed van Himiko, die zelf met haar rode sportwagen eropuit trekt.

's Anderdaags is er het pijnlijk ontwaken, Vogel kotst zowat al zijn ingewanden leeg in de badkamer van Himiko, wat aanleiding geeft tot een meesterlijke, maar walgelijke (nou ja, wat zou je verwachten) beschrijving van het gebeuren.

Vogel moet die voormiddag nog lesgeven en ook in de klas zakt hij op zijn knieën en geeft hij over. Wat een vernedering!

Na de ingekorte les begeeft hij zich naar het ziekenhuis waar zijn pasgeboren zoon vertoeft, stiekem hoopt hij dat het *'monster'* gestorven zal zijn, maar neen, hij wordt meegetroond naar een couveuse waar het kind met een groteske massa op het achterhoofd ligt te slapen. Hij voelt zich ellendig en *'plots drong er een scheut van seksuele begeerte omhoog door de duisternis, die voor zijn ogen omhoog groeide als een jonge rubberboom'*. Dan neemt hij een taxi naar Himiko's kamer.

En daar gebeurt het, Vogel wild, briesend van begeerte en Himiko die dan naar de badkamer gaat om zich te wassen en terloops zegt *'... er is kans op zwangerschap vandaag, heb je maatregelen getroffen?'*. Zwangerschap! Het woord slaat als een bom in bij Vogel (*'De vlammende doornen van het woord drongen door tot diep in zijn binnenste, waar hij het meest kwetsbaar was, en een zachte, smartelijke jammerkreet*

ontsnapte hem. De doornen drongen door tot in zijn edele delen en bleven daar branden.') En hij verslapt helemaal, maar Himiko kan hem opkrikken en wat volgt is een over verschillende bladzijden uitgesmeerde helse vrijpartij, gelardeerd met psychoanalytische commentaar van vooral Himiko. Waarna ze beiden in een diepe slaap vallen en bij het ontwaken het nog eens doen, maar dan op de gangbare manier.

Nog dezelfde dag begeeft Vogel zich naar de kraamkliniek waar zijn vrouw nog herstellende is, hij treft haar met zijn schoonmoeder en durft haar de waarheid over hun kind nog niet te vertellen, maar zijn vrouw ruikt onraad, had zij geen verbijsterend 'O' horen roepen door de zuster toen de baby tevoorschijn kwam? *'Ik weet dat het zijn hart moet zijn. Maar waarom zou mijn baby een zwak hart hebben?'* zucht zijn vrouw, getroffen door grote verslagenheid. Als hij haar zo bezig hoort, wenst Vogel niet meer dan dat hij in de grond zou kunnen kruipen van schaamte. Het samenzijn in het ziekenhuis blijft erg ongemakkelijk en met een *'De baby zal niet sterven.'* maakt Vogel zich uit de voeten. Op de parking staat de rode MG met een slapende Himiko hem op te wachten, ze brengt hem via zijn huis (ophalen van enkele spullen voor een 'kortverblijf' bij Himiko) naar het ziekenhuis waar zijn kind ligt. Hij moet er eerst nog wat formaliteiten afwikkelen waarbij het feit dat zijn kind geen naam heeft, voor moeilijkheden zorgt. Hij verneemt dat zijn kind nog leeft en laat dan het telefoonnummer van Himiko achter met de vraag hem te bellen als er iets beslissends zou gebeuren.

Als Vogel 's anderdaags naar zijn school gaat, wordt hij bij de directeur geroepen. Om de smaad van een zeker ontslag te vermijden, kiest hij voor de vlucht vooruit en neemt zelf ontslag, hij verlaat de school en begeeft zich naar het huis van Himiko waar hij verrassend een studiegenootje van Himiko in Himiko's bed vindt. Het meisje, dat alles over het geval Vogel van Himiko vernomen heeft, jent hem, maar wijst hem tegelijkertijd op zijn verantwoordelijkheid als vader van het kind en verwijt hem zijn zelfbedrog: *'Wanneer iemand eenmaal is vergiftigd door zelfbedrog, kan hij niet zo gemakkelijk beslissingen over zichzelf nemen. (...) Ten slotte zul je jezelf vernietigen. Vogel, de eerste tekenen van zelfvernietiging zijn al verschenen.'* Waarna zij verdwijnt uit het huis en de roman.

Vogel blijft obsessief wachten op een telefoontje van het ziekenhuis, dat maar niet komt. Dus gaat hij er zelf heen en treft daar zijn kind allesbehalve verzwakt aan. Eens buiten ontmoet hij een vriend waarna een m.i. nutteloos aanhangsel volgt over een vroegere vriend, nu een gezocht diplomaat.

Terug bij Himiko vertelt ze dat haar schoonvader straks langskomt, zij moet Vogel geruststellen, hij is het gewoon mannen in haar huis te vinden. Met de schoonvader praten ze over Afrika en Swahili. *'Waarom gaan jij en Himi niet een reis maken naar Afrika?'* stelt de oude man onverwacht voor. Maar als Himiko hem dan vertelt dat Vogel over een week terug naar zijn

vrouw gaat, schrikt de schoonvader 'O, ik wist niet –'. Later op de avond vrijen Himiko en Vogel een uur lang zonder onderbreking, tot plots de telefoon gaat ... Vogel wordt de volgende dag verwacht in het ziekenhuis voor een gesprek met de hersenchirurg. Eens ter plekke komt de vraag of ze het kind mogen opereren, maar Vogel weigert, waarop de dokter antwoordt dat hij dan het kind moet meenemen. Wat nu? Vogel kan nergens heen met dat kind, maar Himiko weet raad: zij kent een dokter die het zaakje wel zou opknappen. *'Als we de dokter vragen ons te helpen, betekent dat natuurlijk dat we ...' er klonk een abnormale vermoeidheid uit Himiko's stem, '... onze eigen handen vuilmaken met het vermoorden van de baby.'* Ze gaan wat kleertjes kopen om de baby op te halen en in de auto bekent Vogel: *'Wanneer de baby dood is en mijn vrouw is hersteld, denk ik dat we zullen gaan scheiden. (...) Gek, ik ben er niet bijzonder blij om.'* Waarop Himiko over Afrika begint (*'het was bijna een schreeuw'*) *'Vogel, we gaan toch samen naar Afrika, hé?'*

Dus gaan Vogel en Himiko het kind ophalen waarna ze naar de abortusdokter rijden, ze verliezen echter de weg en dolen rond tot ze uiteindelijk laat arriveren en hun pakketje afgeven.

En in het laatste hoofdstuk valt alles in de plooi, maar niet meteen: zowel Vogel als Himiko zijn uitgeput door het dolen en de stress. Om hun grote dorst te lessen gaan ze naar een homobar, de uitbater is een oude bekende van Vogel. Als Vogel echter zijn glas whisky in één teug leegdrinkt, moet hij terstond braken, waarna hij plots Himiko verrast met de melding dat hij het kind gaat terughalen en naar het ziekenhuis wil brengen om het te laten opereren. Himiko sputtert nog tegen (*'Bovendien, we gaan samen naar Afrika?'*) Maar één witregel en enkele dagen verder is alles al achter de rug: samen met zijn vrouw, zijn schoonouders en het kind, dat de operatie niet alleen goed doorstaan heeft, maar *'Het blijkt dat de hersens niet uit de schedel naar buiten waren gedrongen; dus het was ten slotte toch geen hersenbreuk, alleen een goedaardig gezwel.* Intussen is Himiko met een jongen, die in het begin van de roman even is opgedoken, met de boot op weg naar Afrika. Eind goed, alles tamelijk goed dus.

Kenzaburo Oë, *Het eigen lot*, Meulenhoff, 1982, 243 blz. Vertaald uit het Engels door M. Marshall-Van Wieringen.

Kenzaburo Oë (1935-2023)

Het Eigen lot

EEN SCHEPPINGSVERHAAL

Hoe onze aardbol is ontstaan, hoef ik je vast niet meer te vertellen. Het kan me trouwens niet zoveel schelen of je nu gelooft dat God, Zeus, Pachacamac of Vishu onze wereld heeft geschapen. Maar wat weinig mensen weten, is dat er een parallel universum bestaat, waar het scheppingsverhaal wel fundamenteel anders is verlopen.

In dat universum verveelde de Godin zich op een nog onbestaand tijdsdeel stierlijk. Inderdaad, het was een vrouwelijke godheid; dat weet ik met zekerheid, omdat jongens in die tijd in dat universum gewoon nooit met poppen speelden, laat staan dat ze er zelf creëerden. Ook de mannelijke goden niet. Al gesteld dat die überhaupt bestonden.

Maar goed, de Godin verveelde zich dus dood, en besloot ter afwisseling iets te creëren. Dag en nacht, aarde, lucht en water, vissen in het water, vogels in de lucht: enfin, je kan er je wel wat bij voorstellen. Alleen deed ze er geen zeven dagen over, maar slechts enkele uren. Godinnen kunnen nu eenmaal wél multitasken, wat er ook over mag beweerd worden. En aan het eind van de intussen geschapen dag, creëerde ze een wezen dat we hier gemakshalve mens zullen noemen. Of beter, als we de vergelijking dan toch doortrekken: ze creëerde een vrouw. Niet één vrouw, maar zeven vrouwen, eigenlijk. Een kunstenaar houdt het immers zelden bij één exemplaar van zijn concept, maar maakt een serie, met kleine onderlinge verschillen, het ene al wat perfecter dan het andere.

Aan het eind van haar scheppingsdag was de Godin afgemat door haar uitbarsting van creativiteit en haar doorgedreven focus bij de uitwerking van haar concept, dus liet ze het daar voorlopig bij. Ze keek vanop een afstandje naar haar schepping en was best tevreden met het resultaat! De natuur was prachtig, het licht varieerde in de loop van de dag en de nacht, waardoor alle kleuren voortdurend wisselden en steeds een ander aspect van haar meesterwerk belichtten. Maar het meest tevreden was ze over haar mensjes, haar vrouwen, die in volkomen vrede en harmonie leefden met de rest van de schepping. Ze voedden zich met de vruchten die de natuur zo rijkelijk voortbracht en brachten hun tijd door met muziek, zang en dans, ze tekenden en schilderden, en 's avonds vertelden ze elkaar lange, diepzinnige verhalen.

De wereld in het andere universum was perfect en had zo eeuwig kunnen blijven duren. Maar, helaas! Na enkele maanden - of jaren, dat is me niet geheel duidelijk - in elk geval na een wat langere, pas geschapen tijdszone, begon de Godin zich weer te vervelen. Steeds weer diezelfde vrouwen, die steeds weer dezelfde dingen deden en perfect gelukkig waren in hun absolute harmonie. Wat vond de Godin dat uiteindelijk saai!

En dus besloot ze wat nieuwe elementen te creëren. Naast de zon bedacht ze regen en sneeuw, naast de wind bedacht ze storm en onweer, en behalve zachtvaardige en lieve dieren, plaatste ze ook enkele gevaarlijke exemplaren in de immense lusthof. Dat alles zou alvast voor wat spanning zorgen. Maar ze moest natuurlijk wel vermijden dat haar zeven mooie vrouwen beschadigd raakten, en gezien hun zachtvaardig karakter kon dat wel eens problemen geven. Daarom besloot de Godin ook een extra mens te maken. Die hoefde dit keer niet zo perfect te zijn – ze had immers gemerkt hoe saai perfectie was – en één extra exemplaar leek haar ook best voldoende. Belangrijk was, dat dit exemplaar haar vrouwen zou kunnen helpen om zich te verdedigen tegen de wilde dieren en om zich te beschermen tegen de woeste natuurelementen. Omdat ze er zelf ook iets wou aan hebben, bedacht ze ten slotte nog een geheimpje, waarmee de man haar een goddelijk genot kon verschaffen.

'Dames,' sprak de Godin, 'ziehier de nieuwe man! Hij zal jullie verdedigen tegen wilde dieren, beschutting bouwen tegen de natuurelementen, en een perfecte aanvulling vormen bij jullie huidige bezigheden. Maar wees verstandig, volg steeds je eigen intuïtie en laat je niet door hem verleiden, want anders kan hij jullie geluk voorgoed bedreigen.'

De dames knikten enthousiast en verwelkomden de nieuwe man in hun midden. Ze bewonderden zijn kracht en genoten ervan zich bij de dans door hem te laten leiden.

Een tijd lang ging alles goed. Tot op een dag een van de vrouwen een vreemd gekreun hoorde. Ze ging op het geluid af en door de struiken zag ze de Godin, schijnbaar in gevecht met de man. Even wilde de vrouw haar Godin ter hulp snellen, maar toen merkte ze een soort vreemde gloed rond de Godin, en de vrouw beseftte dat de man de godheid in extase had gebracht. Wat verlangde ze ernaar om eveneens dat gevoel te ervaren! Zonder het de andere vrouwen te vertellen, begon ze dag en nacht te dromen over de man en wat hij met haar kon doen. Het deed een ongekend vuur in haar ontvlammen, en wanhopig zocht ze naar een manier om de aandacht te trekken van de man. Met het sap van bessen en planten bracht ze kleuren aan op haar ogen en wangen, van schelpen en keitjes maakte ze kettingen die ze om haar hals en handen deed, en met van huid van dode dieren maakte ze lapjes die haar naakte lichaam gedeeltelijk aan het oog onttrokken. Het bracht de man in verwarring, want de vrouw leek plots op de Godin die hem geschapen had, en al snel begon hij nu de vrouw het hof te maken.

Toen de andere vrouwen dat zagen gebeuren, ontdekten ze een gevoel dat ze nog nooit eerder hadden gehad: ze werden jaloers. Dag na dag groeide hun haat voor elkaar en zonnen ze op manieren om de man voor zich alleen te hebben. Uiteindelijk werd de spanning zo groot, dat het tot een

enorme ruzie kwam, waarbij de ooit zo rustige en nobele dames klauwend en gillend over de grond rolden.

Dat hoorde de Godin, en toen ze hen bezig zag, snapte ze meteen wat er was gebeurd. Op dat moment werd ze even woedend als haar mannelijke evenknie in een ander universum en bulderde: 'Dwaze vrouwen! Ik heb jullie nog zo gewaarschuwd! Als straf voor jullie afgunst en behaagzucht, zullen jullie voortaan kinderen baren die voortvloeien uit jullie gemeenschap met de man. Jullie zullen verliefd op hem worden en hij zal jullie hart breken. Jullie zullen je schoonheid verliezen en lijdzaam moeten toezien hoe de man jullie jongere soortgenoten verkiest. Hij zal jullie uitbuiten en knechten en elke moeizame strijd die jullie voeren om weer zijn gelijke te worden, zal na een generatie weer teniet worden gedaan!' En zo geschiedde...

Moraal van dit verhaal? God of Godin, zodra er een man ten tonele verschijnt, is de vrouw altijd verloren.

Waarheid en herinnering

Door Johan Debruyne

PAINTING AFTER PAINTING

Dit wisten we wel, maar nu maakt het S.M.A.K. het heel duidelijk: 'JE HOEFT JE NIET MEER TE SCHAMEN ALS JE SCHILDERT.' (Tanja Boon) 74 (!) jonge kunstenaars bewijzen het bestaansrecht van het al zo vaak ten grave gedragen 'schilderen': *PAINTING AFTER PAINTING*

Het was late middag toen ik weer thuiskwam. Op de middag was ik vertrokken. In Gent had ik alle straten binnen een straal van zowat een kilometer van het Stedelijk Museum voor Actuele Kunst (S.M.A.K.) verkend, zoekend naar een parkeerplaats. Helaas. Uiteindelijk lichtelijk foutgeparkeerd (maar zonder een hindernis te vormen voor het verkeer, dacht ik, mezelf vergoelijkend) in de onmiddellijke buurt van het Jan Hoetplein, waar ik even dacht opnieuw in het centrum van mijn geboortestad Brugge te zijn aangeland, waar toeristen - meer dan vaak - als mieren uit de grond lijken te komen.

Dit kon toch niet allemaal voor de tentoonstelling *Painting After Painting* zijn! Maar... wie weet? Ook aan de overkant is er immers een museum, dat voor Schone Kunsten met name, en ik vermoedde dat ook de tentoon-

stelling aldaar (tot 29/6), gewijd aan Jules De Bruycker (1870 - 1945), ontiegelijk sterke etser, tekenaar en observator van het oude Gent, veel mensen op de been brengt. Het gaf me ondanks alle moeite om mijn auto gestald te krijgen een soort gemoedelijke gedachte dat er nog zoveel belangstelling was voor (beeldende) kunst.

Ik speelde even met de idee - ik had een plaatsje gevonden - mijn vehikel in de omgeving van de Gentse Decascoop achter te laten, maar ik ben relatief snel weer achter het stuur gekropen. Denkend immers aan de vuistdikke MER-monografie omtrent *Painting after Painting* die ik per se mee naar huis zou willen nemen. En zo'n gewicht zo ver dragen... Daar kan mijn versleten atletenlijf niet meer tegen. Ergerlijk!

Via het zogenaamde miljoenenkwartier was ik nadien in geen tijd weer op de snelweg. Die welverdiende kop koffie zou ik thuis wel drinken. De cafetaria van het museum blijft toch onnoemlijk veel te klein!

'Alles is zoveel, dat een klein beetje ook al bijna alles is.'

Ik stapte meteen naar mijn werkkamer en het eerste wat op mijn computerscherm passeerde, was een kalligrafisch in steen gekapte zin van een onlangs overleden vriend, Pieter Boudens. De Brugse 'godfather' zeg maar van het toevertrouwen van interessante woorden en zinnen aan diverse soorten steen. Voorts een allround kunstenaar die ik hard ga missen: 'Alles is zoveel, dat een klein beetje ook al bijna alles is.' Deze zin was het. Een wijs iemand had me ooit gezegd dat niet het vele goed was, maar het goede veel. Ik dacht onwillekeurig aan kleppers als Jean De Groote (te oud, maar net unieke monografie aan zijn oeuvre gewijd), Vincent Geyskens en Pieter Vermeersch. Wel, in het S.M.A.K. had ik zo'n 150 schilderijen bekeken van ongeveer 70 kunstenaars die na 1970 zijn geboren en dus ging het om schilderijen die rond en na de eeuwwisseling zijn gecreëerd. Een hele boterham, dus. En, ja, nu ik het over een boterham heb: een van de tentoonstellende kunstenaars gebruikte een geroosterde boterham als drager van een - uiteraard - klein schilderij! De schilderkunst barst van de vitaliteit en vindingrijkheid!

Hoe vaak is de schilderkunst niet doodverklaard? En begraven? In de jaren '80 van de vorige eeuw had je nog twee soorten schilderkundige 'stromingen'. De ene kwam uit Duitsland en de andere had Italiaanse roots. Voorts leek schilderen uit den boze. Ik hoor een gezaghebbende stem uit de wereld van de actuele beeldende kunst nog zeggen: 'Verf en doek? Er zijn toch andere en meer interessante media om je ideeën dezer dagen beeldend vorm te geven?' De rijzige curator dweept nochtans met grote schilderende klasbakken uit het verre verleden, maar toen waren al die nieuwe middelen nog niet beschikbaar. Ik denk dat ik na *Painting after Painting* kan zeggen: Hij heeft niet helemaal gelijk gehad.

'Geen algemeen geldende uitspraken voor dit medium'

Terwijl ook in die voor schilderende kunstenaars vermaledijde decennia een rist kunstschilders koppig doorzetten, rustte er een soort vloek op wat ze deden. Maar mondjesmaat verloor een woord als 'appropriatie' zijn perfide bijklank, verliet de verf al eens de zogenaamde drager die lang niet meer alleen uit doek of hout bestond (remember boterham!), werden talloze andere presentatievormen uitgetoetst en werd geïnspireerd, maar eigenzinnig voortgeborduurd op datgene wat de lange geschiedenis van de schilderkunst had voortgebracht. Nog met verf werd en wordt ook commentaar geleverd op het leed dat vandaag (en sinds veel langer) de wereld teistert en onbelemmerd zijn weg vindt naar digitale platformen. Vers in het geheugen ligt ook nog de overladen tentoonstelling in datzelfde S.M.A.K. met werk van Jan Van Imschoot. Toen was het al bij me opgekomen dat het met wat minder beter ware geweest. *Des Guten zuviel*, zoals wijlen conservator Willy Van den Bussche vaak in zijn Oostendse P.M.M.K. had gedaan.

Het is merkwaardig dat op geregelde tijdstippen iemand vindt dat het tijd is voor een groot overzicht van wat zich in België op schilderkundig gebied afspeelt. Ik las uiteraard de lijvige voorwoorden van Tanja Boon en Dominic Van den Boomgerd in de monografie die de Gentse tentoonstelling vergezelt. Zo is het Boon die vindt dat een schilder zich vandaag niet moet schamen om schilder te zijn. Ze heeft het trouwens ook over een medium waar geen algemeen geldende uitspraken over te doen vallen. Ik ben het volstrekt met haar eens.

Maar wie zal ooit weten wat er bij het kiezen van deze tientallen kunstenaars een bepalende rol heeft gespeeld? Erbij horen is dan ook lang niet zonder belang! Feit is dat het narratieve in wat de kijker te zien krijgt behoorlijk is vertegenwoordigd. Toen ik ter plaatse zowat elk schilderij even had afgetast, schoten me spontaan twee namen voor de geest: Charlie De Voet en Colin Waeghe. Beiden toch ook na 1970 geboren. De eerste is iemand die bij uitstek het medium verf zelf tot in het extreme uittest en Colin Waeghe heeft een geheel eigen stijl. Maar goed. Ik zal nog namen vergeten. In het S.M.A.K. drukken ze de bezoeker op het hart dat dit geen exhaustieve keuze is ... In dit land (lees de namen van de kunstenaars en u merkt dat ze vanuit diverse streken hier zijn komen aangewaaid: geen Belgisch kunst, maar kunst in België!), wordt, niet eens zo ver van waar wijlen Roger Raveel welhaast nooit zijn huis verliet en van daaruit de wereld aanschouwde op zijn geheel eigen manier, geschilderd dat het geen naam heeft. Vandaag heb je ene Rinus Van de Velde. Die droomt gewoon zijn wereld bij elkaar! Ook dat heeft iets. We hebben ontzettend veel goede schilders en iemand als Lieven Decabooter mag wat mij betreft snel weer zijn penseel ter hand nemen. Hij is iemand van net

voor 1970, vermoed ik, die met verf op de keerzijde van het canvas zijn ding doet.

Geen exhaustieve keuze

Om de zoveel tijd, dus. Laat ons beginnen bij wijlen Willy Van den Bussche (alias 'Black Willy') en zijn *Modernism in Painting (Ten years of painting in Flanders)*. We schrijven 1992. Zeven jaar later, in 1999, is er dan in het M HKA te Antwerpen de spraakmakende tentoonstelling *Trouble Spot Painting*. Curatoren: Luc Tuymans en Narcisse Tordoir. En vandaag dus, tot 2 november 2025, *Painting after Painting*.

Boon schrijft dat door een veelheid aan uitdrukkingsvormen, technieken en discours de schilderkunst de voorbije twee decennia aan vitaliteit heeft gewonnen. Er is hier sprake van een schildertraditie, want het is geen globaal fenomeen, vervolgt ze. Spelen voorts onder andere een rol: het breed gedragen gevoel van crisis, de ecologische ramp die zich gewelddadig en gespreid lijkt te ontplooiën, de geopolitieke verschuivingen. Inderdaad, een passage langs de 150 schilderijen overdondert je met indrukken en merkwaardig, telkens toch weer anders. Het lijkt wel een wonder.

Dominic Van den Boomgerd schetst een en ander van bij Jan Van Eyck al over de zogeheten Vlaamse Primitieven tot de schilders van vandaag. Uitwisselingen en beïnvloedingen zijn er altijd geweest. En dan is er uiteraard Luc Tuymans, die een gezaghebbende stem heeft in het internationale discours over schilderkunst. Verder verwijst hij naar de vele ijkpunten voor kunstenaars vandaag: Ensor, Brusselmans, Magritte, Broodthaers, Raveel, De Keyser, Walter Swennen en Tuymans. In België, voegt hij eraan toe, is surrealisme een vorm van leven. Immers, wie begrijpt, buiten onze grenzen, dit kleine land dat in zo veel stukken is verdeeld? Wie begrijpt dat een stad als Brussel 17 burgemeesters telt? THIS IS BELGIUM!!!

Maar goed. Wat is van dit alles in mijn hoofd blijven hangen? Ik weet dat, als ik een rist namen citeer, ik heel veel talent vergeet. U moet maar gaan kijken.

Matthieu Ronsse. Diens naam klinkt al langer in mijn oren. Voorts maakt Michiel Ceulers er opnieuw een zootje van waarin een gele kanarievogel mij vertedert. Pieter Vermeersch (ooit zien schitteren in M Leuven!) laat ontegenlijk langzaam de vele tinten van een enkele kleur in elkaar vloeien en Nina Gross imponeert. Kristof Santy (°1987, Roeselare), heb ik ooit ongeveer weten debuten in een Brugse designzaak, ongetwijfeld begeesterd door nog een van mijn favoriete schilders, wijlen Jean Brusselmans (1884 – 1953). Wat Santy met stillevens doet is heerlijk en ongetwijfeld vernieuwend en uniek. In Londen, Los Angeles en Wenen smulde men van de manier waarop hij onze tomaat-garnaal, onze

Rodenbach en nog andere regionale producten in beeld brengt. Hoe hij van in stukjes gesneden hardgekookte eieren, geometrische 'kantlijnen' maakt. Alechinsky, maar helemaal anders! Geweldig.

Ik vergeet uiteraard Kati Heck niet, het grote talent, immer met haar nimmer opdrogende fantasie, dat zich in Antwerpen is komen vestigen. Een werk van haar siert bovendien de cover. Ik wil ook graag Bendt Eyckermans citeren, en Ben Sledsens, Stijn Cole, Loïc Van Zeebroek, Charlotte Vandenbroucke, Charline Tyberghien, Koen van den Broek (een van onze absolute toppers), Sanam Khatibi, Tina Gillen, Anne Van Boxelaere (uitzonderlijk geen narratief), Bram Demunter (nog in het PAK in Gistel leren kennen), Felix De Clercq. Tot rust zijn we gekomen bij het werk van Vincent Geyskens! En als Brugs recensent (in mijn aloude geboortestad gebeurt de laatste tijd heel wat omtrent actueel beeldende kunst!) vermeld ik graag de aanwezigheid van enkele werken van Mae Dessauvage.

Kati Heck

Painting after Painting in het S.M.A.K., Jan Hoet-plein 1, 9000 Gent, tot 2 november 2025, di-vr (9.30-17.30 u.); za & zo (11.00-18.00 u.)

Nob(e)lesse oblige

Door Els Vermeir

HERTA MÜLLER

Na de ontdekking van Jon Fosse en het besef dat er intussen al 119 Nobelprijslaureaten zijn, besloot ik me te beperken tot de vrouwelijke auteurs die deze eer te beurt viel. Dat reduceerde de lijst meteen tot 16 namen, maar veel makkelijker werd het er niet op, want in de plaatselijke bibliotheek lieten deze dames slechts bitter weinig sporen na. Stof tot nadenken!

Maar goed, niet getreurd, wie ik wel terugvond, was Herta Müller. Een auteur die, aldus het Nobelprijsc comité, '*met poëtische verdichting en prozaïsche zakelijkheid het landschap van de ontheemden optekent*'.

Herta Müller werd in 1953 geboren in Nitzkydorf, gelegen in een Duitstalige regio van Roemenië. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was haar vader vrijwilliger bij Hitlers Waffen-SS. Haar moeder werd na de oorlog naar Rusland gedeporteerd voor vijf jaar dwangarbeid.

Müller studeerde Romaanse en Germaanse literatuur aan de universiteit van Timișoara, waar ze bevriend raakte met schrijvers uit de 'Aktionsgruppe Banat', die zich verzetten

tegen de dictatuur van Ceaușescu en tegen de officiële socialistische literatuur.

Na haar studies werkte ze als vertaler in een machinebedrijf. Daar werd ze benaderd door de Securitate om haar collega's en buitenlandse gasten te bespioneren. Haar weigering kostte haar haar job.

Haar eerste boek, *Niederungen (Lage streken)* dateert uit die periode, maar verscheen pas in 1982 in een gecensureerde versie. Toen de volledige versie twee jaar later in Duitsland verscheen, werd ze meteen beroemd.

Intussen had ze ook een verzameling kortverhalen gepubliceerd onder de titel *Drückender Tango*. Door haar openlijke kritiek op de communistische dictatuur kreeg ze een publicatieverbod en werd ze herhaaldelijk door de Securitate ondervraagd.

In 1987 emigreerde ze samen met haar echtgenoot Richard Wagner (niet die van Bayreuth) naar Duitsland, maar zelfs daar werd ze bedreigd door de Securitate, zoals beschreven in haar boek *Cristina und ihre Attrappe*.

Ze bleef schrijven rond thema's als het dagelijkse leven onder een dictatuur, moeilijke vriendschappen en de macht van de geheime politie. Daarnaast schreef ze ook essays en collages van poëzie en beeld.

Ze ontving de Nobelprijs literatuur in 2009. Haar Nobelprijsspeech begon met deze anekdote uit haar jeugd: *'HEB JE EEN ZAKDOEK, vroeg mijn moeder elke morgen bij de deur voordat ik naar buiten ging. Ik had er geen. En omdat ik er geen had, ging ik terug naar de kamer om een zakdoek te pakken. Ik had er elke morgen geen, omdat ik elke morgen op die vraag wachtte. De zakdoek was het bewijs dat mijn moeder mij 's morgens behoeftte. Bij de latere uren en dingen van de dag was ik op mezelf aangewezen. De vraag HEB JE EEN ZAKDOEK was een indirecte tederheid. Een directe tederheid zou pijnlijk zijn geweest; boeren deden dat niet. De liefde was als vraag verkleed. Alleen zo kon ze droog worden uitgesproken, op gebiedende toon, zoals de handgrepen van het werk. Dat haar stem ruw was, onderstreepte zelfs de tederheid. Elke morgen stond ik één keer zonder zakdoek bij de deur en een tweede keer mét een zakdoek. Pas dan ging ik naar buiten, alsof met die zakdoek ook mijn moeder erbij was.'*

Dit citaat is tekenend voor het milieu waarin ze is opgegroeid, maar ook tekenend voor haar werk.

Ademschommel

In 2001 vat Herta het plan op om een boek te schrijven over de deportatie van haar dorpsgenoten door het Rode Leger in 1945, waarbij alle mannen en vrouwen, tussen zeventien en vijfenveertig, vijf jaar lang dwangarbeid moesten verrichten voor de 'wederopbouw' van de Sovjet-Unie.

Ze ontmoet Oskar Pastior, zelf overlevende van de deportatie, en besluit het boek samen met hem te schrijven. Na zijn plotse overlijden in 2006 blijft ze achter met 'vier schriften vol handgeschreven aantekeningen, plus de opzet voor enkele hoofdstukken'. Pas na een jaar slaagt er ze toch in zonder hem de roman te schrijven, gebaseerd op het verzamelde materiaal.

Ergens voelt het verhaal vertrouwd aan: het lijkt zo goed op getuigenissen van Holocaust-overlevenden zoals Primo Levi, Elie Wiesel en zoveel anderen. En toch is er een verschil. Al was het maar omdat deze zwarte bladzijde uit de geschiedenis bij ons veel minder bekend is. Misschien ligt dat aan het feit dat de getuigenissen moeilijk door het IJzeren Gordijn raakten. Misschien ook was er in het naoorlogse Westen een gebrek aan interesse vanuit de gedachte 'het is hun verdiende loon'. Wat bij velen natuurlijk niet het geval was.

Müller beschrijft het kampleven en de mentale gevolgen ervan in een zeer broze, poëtische en beeldrijke taal vol symboliek. Naast de zware fysieke inspanningen zijn er drie elementen die het kampleven tot een hel maken:

DE KOUDE:

'Vaak beet de vorst mijn ingewanden stuk. Op zulke dagen draaide de hemel mijn oogappels omhoog, en het appèl trok ze omlaag – mijn botten hingen zonder houvast slechts in mij alleen.'

'Als je je doodsangst wilt bedwingen maar er niet aan kunt ontsnappen, schakelt die om op betovering. Ook de ijzige kou waarin je je niet kunt bewegen smeedt het gruwelijke om tot iets milds.'

DE HONGER:

'De hongerengel zoekt sporen die niet uitgewist kunnen worden, en wist sporen uit die niet bewaard kunnen blijven.'

'En de avond komt. En iedereen komt van zijn werk thuis. En iedereen stapt de honger binnen. De honger is een brits wanneer de ene hongerige naar de andere hongerige kijkt. Maar dat is bedrieglijk, ik voel het aan mezelf, de honger klimt bij ons naar binnen. Wij zijn de brits voor de honger. We eten allemaal met gesloten ogen. We voeren de honger de hele nacht. We mesten hem hoog de schop op.'

DE HEIMWEE:

'De hemel vloog, wolken met hun volgestopte kussens. Toen keek de vroege maan met het gezicht van mijn moeder. De wolken duwden een kussen onder haar kin en een kussen achter haar rechterwang. En via haar linkerwang trok het kussen er weer uit. En ik vroeg aan de maan: Is mijn moeder al zo zwak. Is ze ziek. Staat ons huis er nog. Woont ze daar nog of zit ze ook in een kamp. Leeft ze nog wel. Weet ze dat ik nog leef, of huilt ze al om een dode als ze aan me denkt.'

Ook Herta's eigen jeugdervaringen vinden een plekje in het boek: *'Ik dacht, die zakdoek is mijn lot. Als je je lot uit handen geeft, ben je verloren. Ik wist zeker dat de afscheidszin van mijn grootmoeder IK WEET DAT JE TERUGKOMT in een zakdoek was veranderd. Ik schaam me niet als ik zeg dat de zakdoek de enige mens was die zich in het kamp om mij bekommerde.'*

Maar veel beklijvender nog dan de ellende in het kamp, beschrijft Herta de vervreemding en het isolement na de terugkeer uit het kamp.

'Misschien schudden ze de nietaanraker af als ik niet thuis was. Misschien leefden ze op. Hier in huis ging het net zoals met de hongerengel in het

kamp. Het werd nooit duidelijk of we allemaal samen een nietaanraker hadden of ieder zijn eigen.'

'Ik wist dat de schrik groter was geweest dan de verrassing, het was een vreugdeloze opluchting in huis toen ik terugkwam. Ik had hun rouwtijd bedrogen omdat ik leefde.'

'Niets ging mij wat aan. Ik was opgesloten in mezelf en uit mezelf weggegooid, ik hoorde niet bij hen en miste mezelf.'

'Ik weet ondertussen dat er op mijn schatten DAAR BLIJF IK staat. Dat het kamp me naar huis heeft laten gaan om de afstand te scheppen die het nodig heeft om in mijn hoofd groter te worden. Sinds mijn terugkeer staat er op mijn schatten niet meer DAAR BEN IK. Op mijn schatten staat: DAAR KAN IK NIET WEGKOMEN. Steeds meer strekt het kamp zich uit van het gebied van mijn linkerslaap tot het gebied van mijn rechterslaap. Ik moet dus van mijn hele schedel spreken als van een terrein, van een kampterrein.'

Zeker in tijden waarin de geschiedenis zich dreigt te herhalen, is dit boek een absolute aanrader.

Bronnen:

<https://historiek.net/alle-winnaars-van-de-nobelprijs-voor-de-literatuur>

<https://www.nobelprize.org/prizes/literature>

Herta Müller, *Ademschommel*, De Geus BV, Breda, 2009, 310 blz.

De Leesgroep Zedelgem leest

Door Marie-Claire Devos

ILARIA TUTI – BLOEMEN VAN STEEN

Ilaria Tuti, geboren in Gemona, Italië, in 1979, is altijd in de regio Friuli blijven wonen. Haar bekroonde roman *Bloemen van Steen* speelt zich af in dezelfde regio, de Karnische, Zuidoostelijke Alpen, eigenlijk de Noordoostelijke hoek van Italië, aan de grens met Oostenrijk en Slovenië.

Veel opzoekingswerk ging vooraf aan dit waargebeurde verhaal. Het is een ode aan de sterke vrouwen in de regio tijdens de eerste wereldoorlog, hier in deze roman in de jaren 1915-1916.

De ik-verteller Agata is een verzonnen personage. Deze centrale figuur, geflankeerd door de omringende metgezellen Viola, Lucia, Maria en Caterina, spelen een doorslaggevende rol in het toenmalige conflict in het onherbergzame Friuli.

Het is een portrettering van moedige, nederige, sterke vrouwen en hun harde levens tijdens barre oorlogstijden, waarin moed en volharding in prangende momenten fenomenaal zijn beschreven, met een scherpe blik voor het diepmenselijke.

Om te ontsnappen aan het blikveld van de vijandelijke sluipschutters moeten de draagsters noodgedwongen doorzetten om te overleven, zowel voor zichzelf, als voor het voortbestaan van het dorp en voor de soldaten.

In de cursiefgedrukte passages verhaalt de alleswetende verteller de positie van o.a. Ismar, de vijandelijke sluipschutter, en de brieven van andere belangrijke personages in het boek.

De titel *Bloemen van Steen* is een verwijzing naar de edelweiss, een mosachtig rotsplantje dat groeit op een kale, schrale grond in het hooggebergte. De Duitse vertaling voor 'Edel & Weiss' is 'Nobel & Wit', en wordt vaak gebruikt om moed, zuiverheid en liefde te symboliseren.

De witviltige behaarde blaadjes van de edelweiss zie ik bovendien als een verwijzing naar de 'scarpèts', de handgemaakte isolerende schoenen, van stof gemaakt om het geluid te dempen. Deze scarpèts spelen een cruciale rol in het bevoorraden van de frontlinies, zowel voor de draagsters als voor de frontsoldaten bij verrassingsaanvallen in het hooggebergte.

Het boek is een ode aan deze lang doodgezwegen heldinnen van de geschiedenis en tevens een postume erkenning. Een inspirerend en beklemmend verhaal in een periode van bange tijden. Een herkenbare angst, te vergelijken met de situatie van vandaag tussen Oekraïne, Rusland en de rest van West-Europa.

De stijl en de woordkeuze is zo prachtig poëtisch en menselijk dat je het boek in een adem wil uitlezen. Of ze nu schrijft over de oorlog, het sterven, de liefde, de honger, het jagen ... de emotie is krachtig en prachtig en blijft nazinderen in het geheugen van de lezer.

Ik wil dit graag illustreren met enkele treffende zinnen uit het boek.

Blz. 35: Het is een hellend rijk met een eigen geur, die ruikt naar het naakte binnenste van de aarde, en waar eeuwenoud water dat drupt en drupt in de diepste spelonken waar geen druppel ooit de fonkeling van de dag zal weerkaatsen. Zo stelde ik mij als kind de geur van de maan voor.

Blz. 38: Ik trek mijn hoofddoek af, ik wil de wind en de zon door mijn haar voelen zoals ze de slagpennen strelen van de adelaars die op deze hoogte heersen, maar nu door de vuurmonden zijn verdwenen.

Blz. 40: ... hetzelfde alfabet om militaire operaties uit te drukken, het zijn rouwbrieven geschreven op flarden van lijkwaden.

Blz. 44: Zelf kan ik niet ophouden met trillen, maar het is een innerlijke aardbeving die me laat schokken. Het is mijn diepste kern, de materie waaruit ik besta, die zich roert, uit elkaar valt in stukken die tegen elkaar botsen.

Blz. 68: Iemand heeft, door inzicht of door menselijkheid, de dood verwijderd uit het blikveld van wie de taak heeft te overleven.

Blz. 92: Het is een naargeestige erfenis dat wij vrouwen ons menen te moeten opofferen in ruil voor waardering, alsof we niets anders te bieden hebben, alsof we niets anders zijn.

Blz. 108: Ik zonder mij af voordat ik de brief openmaak, op zoek naar een plek waar ik mijn verdriet kan verbergen, mocht het mij overvallen. Als ik het vel openvouw, lees ik eerst het einde.

Blz. 167: De sneeuw is er een maand eerder dan normaal. Ze is je komen halen, denk ik. Ze heeft je huid asgrauw gekleurd en je met kou omkleed. In mij heeft ze een kale holte uitgegraven.

En hoe de schrijfster schrijft? Ze heeft het zelf verwoord in een passage in het boek op blz. 50: *'Het is waar: ik hou van woorden, maar instinctief spring ik er zuinig mee om. Ik beheers de kunst ze te gebruiken, maar diep van binnen ben ik er nog steeds van overtuigd dat sommige, bepaalde gevoelens geen klank of mooie woorden vereisen. Ze verspreiden zich door daden, zingen in de zintuigen.'*

Ze draagt haar boek op aan haar vader: *'voor papa – Nu begrijp ik waarom je zo trots was om een Alpenjager te zijn.'*

Ilaria Tuti, proficiat met de 23 vertalingen van je *Fiore di roccia*, ik hou je zeker in de gaten, en zit vol overgave te wachten op je volgende boek.

Ilaria Tuti, voor iemand die eigenlijk economie studeerde en geen literaire opleiding genoot, ben je een gepassioneerde schrijfster. Deze passie trekt je evenzeer door in je fotografie en illustraties. In mijn ogen een merkwaardige prestatie.

'Portratrici Carniche', de heldinnen van Friuli: deze moedige draagsters sleurden tot 40 kg in hun rieten draagmanden tot boven de 1000 meter op onbetreden paden.

Foto's aan de frontlijn met de soldaten. Zwaar beladen in weer en wind de berg op.

DE KLANK VAN DE STAD VENETIË

In hun boek met bovenstaande titel streefden Eric Min en Gerrit Valckenaers geen volledigheid na, hun onderwerpen waren een persoonlijke keuze, maar dan een keuze van 425 bladzijden! Terwijl tussendoor non-stop beelden van en over Venetië geprojecteerd werden (niet altijd een gelukkige zet omwille van gebrek aan synchronisatie tussen het gesproken woord en de voorbijflitsende beelden) kregen wij toch een boeiend verhaal over het wel en wee van de dogestad en haar bewoners en beroemde bezoekers te horen. Het wel door de handels- en ja vaak ook roversmentaliteit van de stad, het wee door plagen als de pest of vreemde overheersing (Napoleon, de Oostenrijkers). Maar op cultureel gebied werd er zelden op een dukaat gekeken. Vond men zijn gading niet onder de bewoners, dan maar importeren, zo bijvoorbeeld Monteverdi (uit Mantua) of Adriaan Willaert (uit Rumbeke). Voor de kunstschilders was dat niet anders.

De opera kende er een eerste bloei met Monteverdi en Cavalli en het ontstaan van heel wat operahuizen, waarvan *La Fenice* het bekendste was. Het arsenaal – gespecialiseerd in de bouw van (oorlogs)schepen – werd zowaar de favoriete werkplaats voor de bouw van de meest spectaculaire decors en toneelmachinerie.

Zowel Montaigne als Goethe en vele anderen onderweg op hun grand tour deden Venetië aan. Zij lieten een schat aan reisdagboeken en dergelijke na.

Maar naar het einde van 19de eeuw kreunde Venetië onder een fascinatie voor verval en duisternis. In 1909 kwam daar nog het futuristisch manifest van Marinetti bij, die het hele zootje (musea, kerken, kunstwerken, ...) liever in de lagune zag verdwijnen. In het zog van het futurisme verscheen in Venetië de Belgische kunstenaar Jules Schmalzigaug, die naarmate hij ouder werd zowel abstracter als kleurrijker werk ging produceren.

En dat zo geliefde en gehate toerisme dan? Giandomenico Tiepolo (zoon van de bekendere Giambattista) schilderde in 1765 al zijn 'mondo nuovo' waarop een hele troep mensen met de rug naar de toeschouwer weergegeven wordt, kijkend naar een spektakel in de verte. Alleen twee figuren in de hoeken, wellicht vader en zoon Tiepolo, kijken somber toe naar deze voorlopers van het sensatietoerisme.

Eric Min eindigde zijn lezing (en zijn boek) met het gedicht 'De tijd is op' (*De eerste keer Venezia: grandezza!*) van de dichter Menno Wigman.

DE EINDELOZE VLUCHT VAN JOSEPH ROTH

Els Snick opende haar lezing met het voorlezen van een fragment uit het onlangs vertaalde *Aardbeien*, fictie zogenaamd, maar autobiografischer kon het niet. Aan de hand van enkele foto's wist zij in het kort het leven van Roth samen te vatten. Dat hij geboren is in Brody in Galicië, in het huidige Oekraïne, en een veelbelovend student is in Wenen anno 1914; maar dan slaat het noodlot van WO I toe en is hij getuige van de gruwelen en de ellende van de oorlog. Begin jaren '20 is hij in Parijs, waar hij zijn vrouw Friedl Reichler ontmoet. Door haar zwakke zenuwen – en de onmogelijke va-et-vient-levenswijze van haar man – komt Friedl al vroeg in verschillende psychiatrische instellingen terecht. (Een van haar psychotherapeuten was Alfred Döblin, de auteur van *Berlin Alexanderplatz*.) Roth zal de kosten hiervan blijven betalen. Al vlug wordt Roth een gevierd journalist, hij begint ook fictie te schrijven, met name zijn romans die eerst als feuilleton, een genre dat hij min of meer uitgevonden heeft, in de kranten verschijnen. Het lot van vooral de 'Ostjuden' ligt hem nauw aan het hart. In Antibes ontmoet hij Stefan Zweig, die zijn grote vriend en mecenas zal worden. Roth en Zweig, twee totaal verschillende karakters die elkaar vinden in hun liefde voor het schrijven. Roths literaire doorbraak komt er met *Job*, een roman die onmiddellijk in verschillende talen vertaald wordt, ook in het Nederlands. Na wat uitgeweid te hebben over het Joseph Roth Genootschap, valt de naam Marie de Pélichy, wier verhaal Els Snick tijdens haar lezing van jaren geleden uitgebreid verteld heeft, maar het publiek vraagt haar dit nog eens over te doen. Marie de Pélichy, de dochter van de Brugse burgemeester, op wie Joseph Roth tijdens zijn verblijf in Antibes smoorverliefd is geworden. Het is evenwel niets geworden tussen die twee. Dan verschijnt zijn opus magnum, *De Radetzkymars*. Al snel worden er 40.000 exemplaren van verkocht totdat, ja, totdat opgezweept leden van de Hitlerjugend hun beruchte boekverbrandingen beginnen. Roth zelf moet ook vluchten en hij komt terecht bij de Portugees-Joodse uitgever Emanuel Querido in Amsterdam, die Duitse exil-auteurs uitgeeft. In 1936 is Roth samen met Stefan Zweig en diens nieuwe vrouw Elisabeth Altmann in Oostende. Het is zij die de beroemde – en enige – foto neemt van Joseph en Stefan samen. Waar is die juist genomen? Een hele zoektocht en een heel verhaal van Els Snick, maar finaal komen wij te weten dat het op het terras van het intussen verdwenen Hotel Helvetia moet zijn geweest. Op deze plaats bevindt zich nu hotel-restaurant *Le Basque*, waar men ook een gedenkplaat vindt.

In 1938 is Roth opnieuw in Parijs, waar hij het jaar erop tijdens een van zijn memorabele drinkgelagen in elkaar zakt en sterft.

Tot slot las Els Snick nog een deel uit het zeer aangrijpend verslag dat Roth schreef over de rouwstoet van een oorlogsinvaliden.

VERGEVEN BIJ HANNAH ARENDT

Zondag 4 mei deelde een enthousiaste Els Van Peborgh haar visie op het concept vergeven, meer bepaald in het werk van Hannah Arendt. Haar betoog bestond als het ware uit twee delen. Eerst ging zij in op een algemene bespreking van vergeving in een hedendaagse context. Zij deed dat vanuit een aantal vaststellingen: ten eerste heerst er vandaag een soort collectief verlangen om daders verantwoordelijk te houden voor hun wandaden, ten tweede zien wij een morele verontwaardiging als dit niet gebeurt en ten derde lijkt de term 'vergeving' verdacht geworden. Er bestaat een angst dat veel kwaad zo vergoelijkt wordt en dat dit leidt tot straffeloosheid en dus worden wij geconfronteerd met vragen als: is vergeven nog mogelijk? Is het nog wenselijk? Kan het nog iets betekenen? En niet te vergeten: vergeven, wat wil dat eigenlijk zeggen? Vergeving, zo beweert Els Van Peborgh, is geworteld in een christelijke traditie, het is een morele plicht van naastenliefde, vergeven is ook geven en dat houdt Hannah Arendt ons ook voor. Maar eerst wees Els Van Peborgh ons op het werk van Jeffrie G Murphy en Jean Hampton, *Forgiveness and Mercy* (*Vergeving en Genade*). We moeten de dader proberen te begrijpen, in zijn/haar schoenen willen staan, maar ook de dader moet in de schoenen van het slachtoffer willen staan. We moeten ons bewust worden dat we allemaal feilbaar zijn en fouten kunnen maken, niettemin moeten we kritisch durven zijn.

Over naar Hannah Arendt dan. Vergeven is voor haar vooral een vermogen om te handelen, het gaat niet over daden van mededogen, het gaat over respect. De notie van pluraliteit is voor Arendt heel belangrijk, wij zijn allemaal verschillend als handelende mensen, we moeten achting hebben voor de andere als persoon. Vergeving gebeurt dan omwille van de persoon zelf. Zij maakt een scherp onderscheid tussen de dader en de daad, in feite moeten wij toch proberen het goede in de zondaar naar boven te halen. Handelen wordt met name gekenmerkt door onomkeerbaarheid, met als gevolg dat vrijheid (om te handelen) dan ook onvrijheid (want geen impact meer op de gevolgen) met zich meebrengt: wij zijn geen meester meer over ons eigen handelen. Als remedie kunnen daar onder meer wetten voor gemaakt worden, maar ook vergeving is een remedie tegen die onomkeerbaarheid. 'De eventuele verlossing uit de bezoeking der onomkeerbaarheid (...) ligt in het vermogen te vergeven.' (*Vita Activa*, blz. 235) Het alternatief van vergeving - maar zeker niet het tegenovergestelde - is straf. Mensen kunnen niet vergeven wat zij niet kunnen straffen en zij kunnen niet straffen wat onvergefelijk is. Vergeven geeft ons het vermogen altijd opnieuw te beginnen. Slechts wanneer mensen elkaar vrijspreken van wat zij hebben misdaan, kunnen mensen vrij blijven in hun handelen, kan hen de macht om iets nieuws te beginnen worden toevertrouwd.

HOMMAGE AAN ANTONIO MACHADO

Republikeins banneling uit Spanje
op de vlucht voor de dictatuur.

Ooit stond ik bij zijn graf in Collioure
waar hij ziek geworden
onverwacht de geest gaf en
doodsklokken melancholiek luiden.

Het gedicht 'Voor een verdorde boom'
een lofzang op het leven.
Ook al zal op de door bliksem
getroffen en verdorde boom
de nachtegaal niet meer landen
toch ontsproten op een tak
enkele groene bladeren.

Zoals die tak zich richt naar het licht
rekent ook de dichter op een lentewonder
en dat zijn hart
gericht naar het leven en het licht
de hoop niet op zal geven.

Vrede als tere plant
te koesteren in het eigen hart
moge het ooit winnen
van oorlog en geweld.

ODE AAN DE SCHOONHEID

Wie zei ooit: Minder is meer?
Zo schildert Vermeer weg wat overbodig is
tot vermeerdering van creatief genot.
Meester van het snapshot
het verzaligde moment
als door een trouwe dienstmeid
uit een trage kan geschonken.

Zo schept ook Ravel klankkleur
in melodieën die harmonieus
zangerig en sonoor komen aanwaaien
en soms levendig geritmeerd
hartstochtelijk nazinderen.

Klank en kleur
van oudsher door kunstenaars
met vaardige en bezielde hand
als schoonheid geschapen
tot blijvend verweer
tegen sterfelijkheid.

Te Beleven

Door Bart Madou

STEPHAN CLAES OVER DE GESTRESTE SAMENLEVING

Stress, wij hebben er allemaal mee te maken, de oorzaak is vaak moeilijk te duiden omdat doorgaans verschillende factoren ervoor verantwoordelijk zijn.

Neem nu het feit dat men verwacht om steeds beschikbaar te zijn, wel de smartphone zorgt ervoor dat wij altijd bereikbaar zijn. Het overaanbod van e-mails, de druk van (a)sociale media, het leidt tot een gevoel van nooit 'uitgeschakeld' zijn.

Of denk aan de tsunami aan overinformatie, meestal niet eens relevant. Het gevolg is mentale overbelasting en besluiteloosheid.

Of wat te denken van de overal aanwezige competitie? Het zorgt voor een toegenomen druk, in de eerste plaats op werknemers, om voortdurend meer te presteren en zich aan te passen aan snelle veranderingen.

Verder mogen we niet vergeten dat economische onzekerheid en de druk om financieel succesvol te zijn ook bijdragen tot een verhoogde druk op het persoonlijke leven en dat van het gezin en zorgen voor een gevoel van constante spanning.

Stress is dus zeker geen gevolg van een enkele factor, maar van een samenspel tussen technologische, economische, sociale en culturele invloeden. Deze complexe mix zorgt ervoor dat veel mensen zich continu onder druk en uit hun evenwicht voelen. Hoe daaruit los te komen?

De gestreste samenleving door Stephan Claes, zondag 7 september 2025 om 10.30 u. in DC Veltershof, Veldegem

CATHERINE JOOSTENS OVER ISLAMITISCHE ARCHITECTUUR IN SPANJE

De aanwezigheid van de islam in Spanje – van begin achtste eeuw tot 1492 – heeft ontegensprekelijk een diepe stempel gedrukt op de kunst, cultuur en de architectuur van het Iberisch schiereiland.

Een typisch kenmerk van de Islamitische bouwstijl is bijvoorbeeld de zogenaamde hoefijzerboog, elegant maar ook belangrijk voor de stabiliteit. Verder zijn er de bekende geometrische patronen en arabesken: het zijn decoratieve motieven die de muren, plafonds en vloeren sieren.

Beroemd zijn ook de waterpartijen en weelderige tuinen (zoals die in het Alhambra). Ze symboliseren verfrissing en spiritualiteit en versterken de schoonheid en harmonie van de architectuur.

Gelukkig zijn er heel wat monumenten in de Islamitische stijl overgebleven, het meest gekende complex is allicht het Alhambra in Granada, dit paleis en versterkt fort is een toonbeeld van de Moorse kunst met weelderige tuinen en met een harmonieuze integratie van water en licht.

Verder kennen wij ook de Mezquita van Córdoba, oorspronkelijk een moskee, met zijn talloze bogen en kolommen.

Na de christelijke herovering bleef de islamitische invloed doorwerken in de zogeheten mudéjarstijl, waarbij christelijke gebouwen vaak versierd werden met islamitische motieven.

De islamitische architectuur in Spanje is veel meer dan een bouwstijl; het is een levendige getuigenis van een periode van culturele bloei en uitwisseling, waarin kunst, religie en dagelijks leven op unieke wijze samenkwamen.

Islamitische architectuur in Spanje door Catherine Joostens, zondag 28 september 2025 om 10.30 u. in DC Veltershof, Veldegem

POËZIEWANDELING MARK BRAET & GESTORVEN DICHTERS VAN HET BELEEFDE GENOT

Naar aanleiding van de 100ste verjaardag van de geboortedag van de Brugse dichter Mark Braet organiseert *Het Beleefde Genot* een poëziewandeling op het Brugs Kerkhof.

Wij laten daar ook het werk van vier gestorven dichters van *Het Beleefde Genot* aan bod komen: Karel Declercq, Peter Huff (pseudoniem van René Van Houtryve), Guido Dobbelaere en Gwij Mandelinck.

Wij maken een wandeling naar het graf van Mark Braet en Guido Dobbelaere en lezen tussendoor enkele gedichten van de dichters voor.

Wie het wenst kan nadien aanschuiven voor een maaltijd in Bistro Flandria, degenen die goed ter been zijn, wandelen dan langs het kanaal Gent-Brugge naar Bistro Flandria, voor de anderen zal er een 'shuttle'-dienst voorhanden zijn.

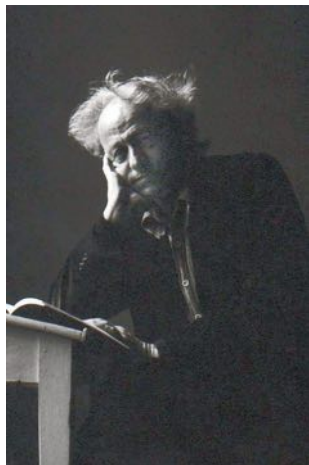
We werken met inschrijvingen en beperken ons tot een maximum van 25 deelnemers. Meer over deze poëziewandeling in een van de volgende nieuwsbrieven.

Vrijdag 22 augustus 2025 om 14.30 u. op het Brugs Kerkhof

MARK BRAET 100

Door Nèle Ghysaert

7.07.1925 – 6.02.2003

*'Het leek alsof alles op iets wachtte
dat nog komen moest, iets
dat met angst had te maken
of met hoop misschien'*

Mark Braet is traumatisch getekend door het verlies van zijn moeder op 12-jarige leeftijd, en door de pijnlijke confrontatie met de Tweede Wereldoorlog waardoor hij communistisch verzetsman wordt. Hij blijft levenslang trouw aan de communistische waarden, maar is tegelijkertijd radicaal gekant tegen elke vorm van verstarring.

De persoonlijkheid van Mark Braet wordt gekenmerkt door humane waarden, een open, positieve instelling en een grote betrokkenheid bij de problemen van de wereld. Zijn leven staat in het teken van grensoverschrijdend politiek en sociaal-cultureel engagement en van literatuur. Hij staat ook op voor de rechten van de vrouw. Hij is een geboren verteller en laat bij velen een blijvende, diepmenselijke indruk na.

Mark Braet is medestichter van het *Masereelfonds* in 1971 en drijvende kracht achter *Masereelfonds Uitgeverij* in 1978. Zij brengt als eerste de *Canto General* van Pablo Neruda uit in het Nederlandse taalgebied. In 1985 is hij medeoprichter van de uitgeverij *Pablo Neruda Fonds*. Hij is medeoprichter van verschillende literaire tijdschriften (w.o. *Kruispunt*) en is actief betrokken bij talrijke nationale en internationale culturele evenementen.

Hij geeft frequent lezingen, onder meer over Federico García Lorca en de Spaanse burgeroorlog, Pablo Neruda, Bertolt Brecht, Machado ... Hij is een van de genodigden als Koningin Elisabeth in 1954 in Knokke een internationale bijeenkomst belegt van Europese letterkundigen met schrijvers als Bertolt Brecht, Jean-Paul Sartre, Carlo Levi, Anna Seghers,

Vercors e.a. Regelmatig verzorgt hij inleidingen op tentoonstellingen en bij publicaties.

In 1957 neemt hij deel aan het zesde wereldfestival van jeugd en studenten te Moskou waar hij onder andere de bekende dichter Nazim Hikmet en de Griekse componist Mikis Theodorakis ontmoet.

Hij doorreist een 40-tal landen, onder meer de toenmalige socialistische Sovjetrepublieken, de voormalige DDR, Chili en Palestina en zijn tweede thuis Spanje of beter Catalonië.

Zijn uit 16 bundels bestaand poëtisch oeuvre is gekenmerkt door een zeer persoonlijke schrijfstijl. Hij maakt zich steeds verder los van de conventies en maakt gebruik van symbolen en metaforen. De poëzie van Mark Braet zal zich ontwikkelen naar een grotere universaliteit, waarbij het geëngageerd verzet tegen elke vorm van onrecht een grote rol blijft spelen. Hij hoort niet thuis in een literaire beweging, maar gaat in de poëzie zijn eigen gang.

Er verschijnen publicaties in verschillende tijdschriften. Een keuze van zijn gedichten werd vertaald te Moscou, Leningrad en (Oost-)Berlijn. Zijn gedichten verschenen in vertaling in tijdschriften in Frankrijk, Hongarije, Griekenland, Bulgarije, enz. Hij ontvangt verschillende literaire prijzen. Hij maakt vertalingen van poëzie uit het Duits, het Spaans en het Frans.

In 1967 verschijnt van zijn hand het essay *Ik leg mijn hand op Spanje*, een bloemlezing uit de Spaanse poëzie, met nadruk op de periode 1936-'39, de Spaanse burgeroorlog.

Gefascineerd door de poëzie van de Chileense dichter Pablo Neruda (Nobelprijswinnaar literatuur 1971) vertaalt hij fragmenten uit diens beroemde *Canto General* en wijdt in 1974 een uitvoerig essay aan hem. Kort voor zijn overlijden wijdt hij een grootse herdenking aan deze dichter.

donkerder blauw

schoof schaduw
over kleur naar links
en schoof donkerder blauw mee
alsof het avond werd

of schoof schaduw van een wiekslag
over het huis
en de man binnenin
vlekte het wit van de gevel
onder de schaduw vandaan
of dacht de man binnenin
dat het wit van de muur
gekleurd werd met donkerder blauw
van de avond die viel

sloeg iemand een toets aan
viel klank als heldere pijn
in de ruimte van donker
sloeg iemand een toets aan
ving Mozart met sterven aan
of zong de muziek in de droom
van het donkerder blauw

schoof kleur over schaduw
naar links en schoof staalhelder blauw
in het oog van de man in het huis
plooide vreugde naar links
waar het hart slaat
of plooide het hart naar de hand
die de taal van het zwart kent
en het witte ivoor beroert

schuift kleur over kleur
klank over klank
de nacht is nabij de morgen nog ver
of moet nacht nog geboren
uit zilverwitte stralenkrans
van verduisterende zon.

(uit 'Taalspoor', uitg. De Beuk, Amsterdam, 2002)

Het wonder

Roof uit de hemel
het vuur van de liefde
vang in je droomnet
de maan
laat ze
te water
kijk hoe ze straalt
in haar spiegel
schuif de nacht open
vlieg uit strijk neer
op Saturnus
spring doorheen de wolken
van weleer
een staart sterren achterlatend
in je spoor
niemand kan ze doven
blijf leven blijf
in het wonder geloven.

(uit 'Taalspoor', uitg. De Beuk, Amsterdam, 2002)

als zij hem roept

als
zij hem roept vertel haar
dat hij stierf ergens tussen kalk en stilte
zeg haar niet hoe hij schreiend
de plaats zocht van haar afwezigheid
de blinde vorm van haar lichaam
als zij hem roept schenk haar zijn ogen
zijn woorden traag en trager
zeg
haar hoe hij zich verloren heeft
hij vogel werd duister
op de oevers van vergetelheid
steen bezuiden alle wegen
diepzee om de wanhoop te verdrinken
in een zwijgen zo tijdelijk
zo behoedzaam
zeg
haar dat hij haar mond wil bewaren
wonen in haar gelaat
als in zijn eigen huis
als
zij hem roept vertel haar alles
wat je weet wat je wist wat je vermoedt
eens een dag zullen ook de bomen
over hem vertellen
wanneer hij wordt
saffraanoog van de maan
nachtswaluw van Saturnus
alles alles maar nooit dat
wat zich bergt achter een masker van stro
wat een dode vinger krast
op muren van kerkhof en bordelen
als
zij hem roept vertel haar
hoe hij leeft hoe hij sterft
geef haar zijn handen de verschroeide
vleugels van zijn geluid
zijn klankloze woorden bewegend
in het vergeeld portret
van haar gelaat.

(uit: 'Ik ben bedroefd maar niet wanhopig', uitgeverij Pablo Nerudafonds, Brugge, 1994)

ANNA BIJNS

Ze maakt deel uit van KANTL's Literaire Canon én overleed 450 jaar geleden: Anna Bijns (1493-1575) verdient dus zeker een plaatsje in deze Toverberg.

Anna Bijns is de oudste dochter van Jan Bijns Lambertszoon, een Antwerps kleermaker en rederijker.

Na de dood van hun vader richt haar broer een school op, waar ook Anna aan verbonden is. Op haar 43ste richt ze een eigen schooltje op, *Het Roosterken*, waar ze lesgeeft in catechese, schrijven, lezen en rekenen.

Haar bekendheid dankt ze echter aan haar rederijderskunst, hoewel ze als vrouw geen lid kan worden van een rederijderskamer. Toch raakt haar werk gedrukt, en nog wel onder haar eigen naam: best uitzonderlijk in die tijd. In 1528 verschijnt haar eerste bundel: *Dit is een schoon ende suverlick boecxken inhoudende veel scoone constige refereinen*. Een werk dat minstens vijf herdrukken kent en vertaald wordt naar het Latijn, waardoor haar reputatie zich over heel Europa kan verspreiden. En dat ondanks het feit dat *'t is al vrouwen werc'*, terwijl vrouwen als intellectueel inferieur werden beschouwd.

In 1548 verschijnt haar *Tweede boeck vol schoone ende constighe refereynen* en in 1567 volgt *Een seer schoon ende suyver boeck*.

Dankzij de Antwerpse minderbroeder Engelbrecht van der Donck zijn twee handschriften met haar werk bewaard gebleven, terwijl haar *refereinen* ook voorkomen in verschillende verzamelhandschriften. In totaal gaat het om 222 afzonderlijke teksten.

Voor de minderbroeders was Anna een dankbare bondgenote in hun strijd tegen de Reformatie. Vooral Luther is in haar teksten kop van jut.

Een religieuze inslag domineert haar poëzie, met heel wat Bijbelcitaten en verwijzingen. Maar ze behandelt ook andere thema's, waarvan sommige nogal tegenstrijdig lijken te zijn met haar religieuze devotie. Zo toont ze zich een feministe avant la lettre met haar kritiek op het huwelijk en haar advies aan 'maagden en weduwen' om 'ongebonden' te blijven:

Al is een vrouwe nog zo rijk van haven,
Veel mans die achten ze als haar slaven.
Ziet toe, als ze u laven met schonen prologen,
En gelooft niet zo zaan, maar laat ze draven,
Want mij dunkt, de goei mans zijn witte raven.
Acht niet wat gaven zij u brengen voor ogen:
Als ze een vrouwe hebben in 't nette getogen,
Is liefde vervlogen, dit zien wij wel.
In 't houwen wordt menige vrouwe bedrogen,
Die moeten gedogen groot zwaar gekwel;
Haar goed werdt verkwist, de man valt haar fel.
't En es vrij geen spel, maar nooit zwaarder ban.
't Es somtijds om 't geldeken en niet om 't vel,
Dat de zelke zo snel liep dat hij stan.
Ongebonden best, weeldig wijf zonder man.

Ze heeft niet enkel een grondige kennis van de Bijbel, maar ook de klassieke auteurs behoren tot haar literaire baggage, zoals blijkt uit deze verwijzing naar Vergilius:

Dido en hadde gene meerderen last,
Doen Eneas, d'ontrouwe vreemde gast,
Haar ontvoer en zijn zeil trak aan den mast
En liet 't schip drijven.
Menig heeft hem verhangen aan enen bast,
Wiens harte niet zeerder en was ontpast.
Mijn droefheid zo wast, dat ze elk wel tast;
't En baat geen kijven
Ik ben der inne, ik moet erin blijven.
Wat wil ik veel componeren of schrijven!
Druk heb ik coevere;
Al den dag moet ik mijn ogen wrijven.
Ysyphyle, de schone bloeme van wijven,
En was niet droevere,
Doen zij haar verdronk en sprong van den oevers.
O God, patience, want ik behoevers,
Wil toch vertroosten uw aarme creature!
Gij weet, waaromme dat ik dus trure.

Nochtans bestond er over de kwaliteit van haar werk best wel wat discussie. Zo schrijft P.G. Witsen Geysbeek in 1821:

'Men kan niet ontkennen dat in dit misselijk gerijmel hier en daar eene goede poëtische gedachte voorkomt, maar men moet er ook wel naar zoeken; (...). Dat hare tijdgenooten haar, koddig genoeg, met Sappho vergeleken, en hare refereynen in slechte hendecasyllaben of wel gerijmde (!) Latijnsche verzen overbragten, is nog geen reden om van deze gebrekkelijke voortbrengselen zoo veel ophefs te maken; zij zijn zeker eenigzins vloeiender en minder met basterdwoorden doormengd dan de lamme rederijkersgedichten, maar daarom nog in lang niet sierlijk en zuiver van taal; hare levendige verbeelding, is eigenlijk onbezuide geloofsijver, hare vernuftige invallen zijn schimpschoten op de hervorming, en hare kracht van uitdrukking bestaat in razen en schelden op Luther, die zeker ook geene hoffelijke uitdrukkingen tegen den Paus en de Katholieken gebruikte. Wij geven toe dat Anna's taal zuiverder is dan die der rederijkeren, dat hare gedichten en invallen levendiger zijn, en hare refereynen ook losser rollen, maar dat is het ook al; en men ziet klaar dat de kunst, die, gelijk Huisinga Bakker zegt, als een kind bij haar school ging, een kind gebleven is.'

Of horen we daar vooral mannelijke jaloezie? Wat er ook van zij, als 15de-eeuwse vrouw in een 21ste-eeuwse canon opgenomen worden, is op zich al een prestatie om u tegen te zeggen. Proficiat dus, beste Anna!

Anna Bijns in de Digitale Bibliotheek der Nederlandse Letteren, via www.dbnl.org

Jan J.B. Kuihpers, *Anna Bijns dichter tussen uitersten*, via <https://historiek.net>

P.G. Witsen Geysbeek, *Biographisch anthologisch en critisch woordenboek der Nederduitsche dichters. Deel 1 ABE-BYN*, via www.dbnl.org

Ciboure 1875

Door Bart Madou

CONCERTO VOOR DE LINKERHAND

Karl Otto Clemens Wittgenstein, een Weense staalmagnaat, had negen kinderen, de achtste heette Paul en was een gerenommeerde pianist (zijn jongere broer heette Ludwig, inderdaad Ludwig Wittgenstein). Als plichtsgetrouwe patriot vocht Paul tijdens WO I in het Oostenrijkse leger - of in wat er nog van overschoot - en had daarbij het geluk gewond te raken - men moest zijn rechterarm amputeren. Nou ja, geluk, dit is niet cynisch bedoeld, het alternatief was een gewisse dood in de loopgraven.

Gezien de rijkdom en de invloed van zijn vader was het mogelijk voor Paul om een aantal bekende componisten te contacteren met de vraag of zij voor hem een werk wilden componeren uitsluitend bedoeld voor de linkerhand. Zo legde hij zijn vraag voor aan Paul Hindemith, Erich Wolfgang Korngold, Sergei Prokofiev, Benjamin Britten, Richard Strauss en ... Maurice Ravel; niet de minste dus.

Ravel kweet zich behoorlijk van zijn opdracht en componeerde in 1930 een pianoconcert voor de linkerhand in re groot (in D), een ononderbroken stuk muziek, maar bestaande uit drie secties: *Lento*, *Allegro* en *Tempo I*. Samen goed voor een kleine twintig minuten muziek. In het begin verliep de overeenstemming tussen Ravel en Wittgenstein heel vriendschappelijk, maar toen Wittgenstein ietwat misnoegd over sommige passages voor de piano bij Ravel aandrang op wijzigingen in de partituur en Ravel obstinaat weigerde, vertroebelde de relatie danig en het is nooit meer goed gekomen tussen beide heren. Niettemin speelde Wittgenstein het werk zoals voorgeschreven door Ravel bij de creatie te Wenen in januari 1932.

Hoe dat werk te beschrijven? Een beetje Stravinsky - want inderdaad nogal veel slagwerk, levendig ritme en ruwe timbres. Af en toe heel jazzy en zowaar haalde Ravel de mosterd voor het begin van het concerto bij zijn eigen orkestwerk *Daphnis et Chloé*. Het *Lento* begint met een zwaar ondergronds, zelfs angstaanjagend gegrom in de lage strijkers en de basklarinet en de contrafagot, stilaan culminerend in een crescendo van het orkest naar een climax waarbij dan ineens de piano invalt. Het *Allegro* bezit eerder een martiaal marskarakter en opvallend, zelfs geoefende luisteraars en pianisten zouden zweren dat hier met twee handen gespeeld wordt, zo geraffineerd gaat Ravel te werk. In *Tempo I* herneemt Ravel quasi alle voorgaande thema's, om te besluiten met een korte maar grandioze, krachtige coda. Het *Concerto voor de linkerhand*, misschien niet zijn beste werk, maar heel dramatisch van karakter en toch wel heel bijzonder.

Begin 2025 verscheen er bij *Deutsche Grammophon* een zeer mooie uitvoering van dit concerto, samen met het andere pianoconcerto van Ravel. Solist is de Zuid-Koreaanse pianist Seong-Jin Cho, samen met het *Boston Symphony Orchestra* onder de leiding van Andris Nelsons.

Maurice Ravel - Pianoconcerto voor de linkerhand.

Referenties:

Ravel, *The piano concertos*, Seong-Jin Cho, piano, DGG 0289 486 6820

De enige liefdesrelatie die ik ooit heb gehad, was met muziek.

Maurice Ravel

GEEN ABBADO, WEL SCHNITTKE (1)

Met de nachttrein, niet naar Lissabon, maar naar Wenen; in 1991 was dat nog mogelijk. En zo namen wij begin november van dat jaar onze intrek in een 'Zimmer Frei' in de binnenstad, binnen de Ringstrasse. 'Zimmer' doet eigenlijk geen eer aan het statige appartement met zijn hoge wanden en art-deco behang waar wij ondergebracht werden. Daar waren wij dan, in wat nog altijd de muzikale hoofdstad van Europa is: *Wien, Wien, nur du allein, sollst stets die Stadt meiner Träume sein*; maar om eerlijk te zijn, het was niet echt voor de muziek dat wij naar Wenen waren afgereisd, doch in de eerste plaats voor Wagner. Toch muziek? Nee, voor Otto Wagner, de architect. Twee dagen lang zijn verwezenlijkingen opgezocht en bewonderd: van zijn Jugendstilpaviljoen op de Karlsplatz tot zijn villa's even buiten Wenen en natuurlijk de Kirche am Steinhof. Hier hadden wij geluk, de kerk met zijn Bernini-achtige koepel bleek maar een dag in de week open te zijn voor het publiek en hoewel onwetend van dit feit, arriveerden wij net op deze publieksdag, een woensdag, als ik mij niet vergis. Op weg naar de kerk, die op de top van een heuvel staat, passeerden wij een gedenksteen die fijntjes en vooral kleintjes herinnerde aan de kwalijke reputatie van Steinhof tijdens de dagen van de Nazi-overheersing, de medische experimenten en liquidaties van duizenden psychiatrische patiënten die er toen plaatsvonden. Tot mijn grote verbazing was die gedenksteen er nog maar recent geplaatst, bijna een halve eeuw na de gebeurtenissen! Kurt Waldheim, de Oostenrijkse president en voormalige secretaris-generaal van de Verenigde Naties - ook al niet onbesproken tijdens de oorlogsjaren - had de steen ingehuldigd.

En helemaal geen muziek dan in Wenen? Toch wel, van Wagner naar Wagner, van Otto naar Richard, maar dat lezen jullie in een volgende editie. Tussenin wel muziek hoor. 1 november, Allerheiligen, het had gesneeuwd, een snijdende gure wind. Net als zoveel Weners trokken wij naar het *Zentralfriedhof*, in de eerste plaats om de *Ehrengräber* van enkele beroemde componisten te bezoeken. Beethoven, Brahms, Schubert, Mozart ... Mozart? Was die na zijn dood niet in een massagraf terechtgekomen? Inderdaad, maar pro forma was daar een somptueus grafmonument voor hem opgericht, recht tegenover het graf van Beethoven. Trouwens, ook Beethoven en Schubert hadden oorspronkelijk op een ander kerkhof hun graf gehad, maar hun stoffelijke resten werden na 1874, het jaar van de ingebruikstelling van het *Zentralfriedhof*, naar het huidige kerkhof overgebracht.

Van het druk bebloemde kerkhof terug naar het centrum en even in de dienst van toerisme de (dagelijkse) concerten raadplegen. En ja, een uitschieter: in de *Wiener Musikverein*, waar zoals bekend het jaarlijkse *Neujahrskonzert* plaatsvindt, zou Claudio Abbado die avond de Wiener Philharmoniker dirigeren, met op het programma Verdi's *Requiem*, meer nog, er waren nog enkele kaarten te bekomen, omgerekend kostte zo'n kaartje echter 5.000 BEF, en dat dan maal twee... toch even nadenken, hier bood zich wel een unieke gelegenheid aan om Abbado (en de binnenkant van de zaal van het Musikverein) aan het werk te zien, maar 10.000 frank? Na wat wikken wegen: nee, niet doen, al heb ik mij dat nadien wel beklagd. In plaats van Verdi bleek dat er 's anderdaags in een of andere kerk in de binnenstad nog een Requiem uitgevoerd werd. Bovendien: *Eintritt frei – Um Spende wird gebeten*, een stuk goedkoper dus. Ondanks mijn gepassioneerde interesse voor Requiem's had ik nog nooit van dit Requiem, noch van de componist gehoord: Miguel del Águila, een hedendaags componist uit Uruguay zo bleek, hij is momenteel 67 jaar oud. Wat mij toen het meest bekoord heeft, was de heldere stem van de sopraan: Han Jung Vong, voor zover ik mij nog herinner een Noord-Koreaanse. Het koor was afkomstig uit Odessa – Odessa, UdSSR staat er nog op de affiche. Dat concert was echt een meevaller, uitvoeringen op elpee of cd van del Águila's *Requiem* heb ik wel niet gevonden, ook al is er aardig wat werk opgenomen van deze componist. Na het concert nog een verplicht bezoek aan *K.u.K. Hofzuckerbäcker Demel* voor een *Einspänner* (zwarte koffie met slagroom) en een *Sachertorte*.

En Alfred Schnittke dan? Ho, dat is voor de volgende keer!

Miguel del Águila (°1957)

Buitenbeentjes

OP NACHTREIS MET HANS OP DE BEECK IN HET KMSKA

Door Chris Rachel Spatz

Een meisje met gesloten ogen blaast een zeepbel. De met de mond geblazen glazen zeepbel verraaft de vorm van de ademtocht van de blazer. Op de achtergrond bloesem in naïeve roze kleur die subtiel oplicht in de zachtgrijze grisaille van de spaarzaam verlichte setting. Mijn *Nachtreis* is begonnen. Deze momentopname van bellenblazen ontvouwt meteen een waaier aan gevoelens en bedenkingen. Onschuld, vergankelijkheid, de vlugheid en het unieke van een moment. De feeërieke pracht van een zeepbel contra haar beperkte houdbaarheid. Ik voer de opdracht van de kunstenaar uit: *'Ga rustig voor Tatiana staan. Sluit net als zij de ogen. Adem diep in en blaas rustig uit, alsof je een bel blaast.'* Ik verlaat Tatiana met een glimlach om de mond. De toon is gezet. Het begrip onschuld zet zich verder in het beeld van het jonge reebokje in de volgende ruimte. Het draait zijn kop alsof het mijn aanwezigheid net heeft opgemerkt.

Vergankelijkheid herkennen in het monochrome grijze bas-reliëf *Seascape* aan de muur is dan weer een doordenkertje. Ook *Modernisme* is weggevloeid in de niet aflatende historische stroming richting voorbije tijdsgeest.

Het levensgrote beeld van de *The Horseman* roept vragen op. Waar komt hij vandaan? Waar trekt hij naartoe? Een aapje op zijn schouder houdt hem een parasol boven het hoofd ter bescherming tegen de zon. De reiziger zeult banale en mysterieuze voorwerpen mee op de flanken van zijn paard. Zijn tocht gaat door een als het ware met as bedekt landschap. Ik wandel rond de realistische sculptuur. Op menige plaats in de opstelling nodigen sofa's uit om even te gaan zitten. De harde zitting van polyester en epoxy verrast me en doet me beseffen dat de zitbanken ook deel uitmaken van de kunstwerken. Deze rustpauze geeft me de gelegenheid tot langer kijken, verfijnder te observeren en linken leggend na te denken. Zoals over *Vanitas XL*, een uitvergroot stilleven, een soort 'memento mori' met elementen zoals een schedel, zandloper, kaarsen en boeken die ik herken van vanitasschilderijen.

De sofa in de volgende zaal is al ingenomen door een levensgroot beeld van een slapend meisje. *Sleeping Girl* verwijlt in de wereld van slaap en droom. De naast haar bed eveneens slapende *Dog* versterkt het beeld van rust. Net wanneer ik toe ben aan een vleugje 'carpe diem' ontmoet ik *Lauren*, een van de twee sculpturen die de kunstenaar van zijn kinderen heeft gemaakt. De zorgeloosheid van de kindertijd vertaalt zich in het spel, met een touwtje tussen de vingers, dat ik herken uit mijn jeugd.

Mijn *Nachtreis* gaat verder langs *The Boatman* die zijn hele hebben en houden op de kleine boot heeft gepakt. Hond en kip houden hem gezelschap. Wat hij bezit, heeft hij op zijn boot. Wat zou jij meenemen, wat zou jij achterlaten indien je keuzes moet maken?

Heel indrukwekkend is het fictieve paalwoningendorp *The Settlement*. Ik zag zo'n echte dorpen tijdens mijn verre reizen. In het dorp van Hans Op De Beeck leven mensen op dit nachtelijk uur binnenskamers. Niet iedereen slaapt; in sommige huizen brandt licht dat reflecteert in het water. Ik ben blij dat ik er even bij kan zitten om het geheel op mij te laten inwerken en mijn fantasie de vrije loop te laten.

The Three Sisters zijn wonderbaarlijk genoeg drie kippen. In *Fable* krijgen twee winterkoninkjes de hoofdrol. Dieren zijn vaak protagonisten in sprookjes om aldus menselijke kleine kantjes en fouten aan de kaak te stellen.

Het engelachtige meisje *Zhai-Liza (Angel)* laat de kin rusten op haar rechterhand terwijl ze in de andere hand een toverstaf houdt. Ik zou haar willen vragen waarom ze er nogal triest uitziet. Of zit ze wat te mokken? Ik ontmoet haar later opnieuw, verkleed in een dansjurk met moeders veel te grote schoenen aan de voetjes.

Aan *Mum and Dad* zou ik willen vragen waarvan ze zijn opgeschrikt deze nacht. Waarom staan ze anders in kamerjas op de uitkijk?

Het *Paradigm (Orrery)*¹ is een mechanisch beweegbaar geheel. De sculptuur draait waardoor woorden zich onthullen: *desire, fire, melancholy, adrift, loss, infinity, emptiness....* Denkt *Brian (Rock)*, een kale jongen mediterend op een rots, er misschien ook over na?

Bloesembomen zoals die voorkomen in traditionele Japanse prenten herhalen zich in deze tentoonstelling als het refrein in een lied.

Crow is een bewegelijke sculptuur van een vliegende kraai. Twee kinderen staan ervoor en imiteren met hun armen de vertraagde bewegingen van

de vogel. Dolle pret en moederlief filmt haar bengels, hooguit vier en zes jaar oud.

Spheres, dertig bolvormen in een kader, een doordachte speelse variatie van herhalingen waardoor elk onderdeel een andere betekenis krijgt.

Twee afgeborstelde heren hebben een gesprek met elkaar, staande op wankelende ladders, en dit met het meeste gemak. Ik ben vergeten een verklaring te vragen van deze rare opstelling *The Conversation* aan de kunstenaar op het moment dat hij een eindje mijn 'compagnon de route' was tijdens deze *Nachtreis*. Soms blijft een enigma langer nazinderen dan wanneer het waarom is ontbloot, bedenk ik dan maar.

En dan wandelt plots een dame met een rode jurk door dit deel van de tentoonstelling. In deze asgrijze, halfdonkere omgeving met zachte muziek op de achtergrond moet ik denken aan het rode meisje, het enige kleurelement, in de zwartwit film *Schindler's List* van Steven Spielberg. Helaas is het te donker voor een stiekeme foto. De vrouw gaat verder naar *Danse Macabre*, een rasechte draaimolen. Een levensgrote, monochrome, grijze sculptuur van een fictieve carroussel. Vrolijke skeletten, een dandyachtige, rokende clownfiguur en een kinderskelet met een zeehond aan de leiband zijn een knipoog naar werk van Ensor en naar de vrolijke Dag der Doden in Mexico. Wie goed luistert, hoort diffuse kinderstemmen rondom dit monumentale kunstwerk. Of slaat mijn verbeelding helemaal op hol?

Dancer verwijst naar een Braziliaanse danseres die even uitpuft. Comfortabeler is *My bed a raft, the room the sea, and then I laughed some gloom in me*. Een bed dat zweeft boven een houten vlot dat op zwart water drijft. Op de raften tijdens mijn reizen ging het er niet zo rustig aan toe.

The Cliff dropt de bezoeker terug naar eigen tienerliefdes. De kunstenaar bespeelt alle registers van onze herinnering. Zo geeft hij ook *Blackberries* een prominente plaats in zijn oeuvre omdat deze vrucht hem herinnert aan de zomers waarin hij braambessen plukte en aan de onschuld van zijn kindertijd. Het is Hans Op De Beecks Proustiaans madeleintje.

Ter afsluiting is er *Silent Silence (3)*, een kunstfilm waar op een mini-filmset twee paar anonieme handen fictieve interieurs en landschappen van alledaagse voorwerpen construeren. De soundtrack is van componist-muzikant Scanner.

Hans Op de Beeck (56) is geboren in Turnhout en studeerde vrije kunsten aan Sint-Lukas in Brussel, het Hoger Instituut voor Schone Kunsten (HISK) in Molenbeek en de Rijksacademie in Amsterdam. Hij woont en werkt in Anderlecht. Hij is een veelzijdig artiest: sculpturen, tekeningen, schilderijen en films. Hij is ook actief als regisseur, scenograaf en scenarist in theater- en operaproducties.

Zo'n veertig sculpturale beelden, verstild in de tijd, kwamen tijdens mijn *Nachtreis* tot leven; gewekt door mijn fantasie en interpretatie. Ontdek zelf ook de andere sculpturen.

Het reuzenstuk verjaardagstaart *Happy Birthday* is niet meer uit mijn herinnering weg te wissen. Hans Op De Beeck noemt het 'jaarlijks onze eigen sterfelijkheid vieren'. Heel confronterend!

Met de sculptuur van de taartpunt - en de betekenis die de kunstenaar eraan geeft - in het achterhoofd, trakteer ik me na mijn beklijvende *Nachtreis* op een lekkere spie taart in het stijlvolle museumrestaurant Madonna in het KMSKA. Geen 'memento mori' maar een heerlijk 'carpe diem'. Ik ben trouwens ook niet jarig vandaag.

'*Nachtreis*', Hans Op de Beeck. Nog tot 17/08/2025 in KMSKA, Antwerpen. Voor wie een opstapje wil naar de tentoonstelling, is er de gratis bezoekersgids met tekst en uitleg.

(foto Chris Rachel Spatz).

EEN DAG UIT HET LEVEN VAN ABED SALAMA

Door Bart Madou

In 2024 ontving de Amerikaanse schrijver Nathan Thrall de Pulitzer Prize voor non-fictie voor zijn boek *Een dag uit het leven van Abed Salama*. Non-fictie? Na lezing had ik eerder de indruk dat het om een roman ging, weliswaar gelardeerd met verwijzingen naar de realiteit: de eerste en tweede intifada, de twee Oslo-akkoorden, premier Sharon, Yasser Arafat enzovoort.

'Dit is een waar gebeurd verhaal. Alle namen in het boek zijn echt, behalve die van vier mensen – Abu Hassen, Azzam, Ghazl en Hassan – uit respect voor hun privacy.' (Blz. 233)

Centraal in het boek staat het vreselijk ongeval met een schoolbus tijdens een regendag op 15 februari 2015, waarbij negen Palestijnse kleuters en een leraar het leven lieten en vele anderen zwaargewond geraakten. De reactie langs Israëlische kant op de zogenaamde sociale media waren ronduit onthutsend en schandalig: *'Hahahaha 10 dood hahahaha, goeiemorgen.'*; *'Het is maar een bus met Palestijnen. Niet belangrijk. Jammer dat er niet meer dood zijn.'*; *'Geweldig! Minder terroristen!!!!'*; *'Heerlijk nieuws om de ochtend mee te beginnen.'*; *'Mijn dag is goeoeoeoed.'* (Blz. 221)

In die bus, onderweg voor een schoolreisje, zat ook de vijfjarige Milad, zoontje van Abed. De botsing met een vrachtwagen op een modderige weg in de buurt van Jeruzalem, waarbij de zevenentwintig jaar oude bus kantelde en in brand vloog, wordt al in de proloog beschreven. Het regende en stormde die dag verschrikkelijk, veel ouders vroegen zich af of het wel verantwoord was om die schoolreis te laten doorgaan, velen twijfelden om hun kind mee te geven, zo ook Abed, maar omdat Milad zo aandrong liet Haïfa, zijn moeder, zich vermurwen en bracht hem naar school voor het uitstapje. In de volgende vijf delen maken wij vooreerst kennis met de achtergrond en de levensomstandigheden van Abed Salama, zijn onmogelijke liefde voor het meisje Ghazl, die tot een familie behoorde waarmee de familie van Salama op gespannen voet leefde. We krijgen zowaar bijna een doublure van het verhaal van Romeo en Julia, van de Montagues en de Capulets. Finaal huwt hij, op aanraden van zijn vader, met een ander meisje. Nathan Thrall laat niet na de achterhaalde en stomme gebruiken en tradities van de Arabieren - en de Palestijnen in het bijzonder - te laken. De zinloze familiekwesaties, de onderlinge twisten over verschillende generaties heen, de zogenaamde eer van de familie, de weinig benijdenswaardige en minderwaardige positie van de vrouw, die meestal alleen staat voor zowat alles in het gezin, behalve dan voor geldkwesaties.

Omdat zijn huwelijk niets van liefde bevat, zoekt Abed zich (binnen zijn familie) een tweede vrouw, Haïfa. Volgens de plaatselijke gebruiken mag hij tot vier vrouwen tot zich nemen. Haïfa schenkt hem ook vier kinderen, waaronder Milad.

Wat ook een scherpe en sterke indruk nalaat, zijn inderdaad de barre, vernederende levensomstandigheden van de Palestijnse bewoners op de Westelijke Jordaanoever. Hoe hun land geconfisqueerd wordt voor telkens nieuwe Joodse nederzettingen, de voortdurende pesterijen vanwege de Israëli's, de ingebakken onrechtvaardigheid van veel maatregelen, zo de verschillende kleuren van de identiteitspapieren waardoor de ene wel en de andere niet in bepaalde gebieden (na grondige en onnodig lange controle) mag binnengaan. Dat was voor vele ouders een groot probleem bij het zoeken naar hun kinderen die naar verschillende ziekenhuizen werden overgebracht. Denk maar aan die compleet van de pot gerukte indeling van de Westelijke Jordaanoever in zo'n 126 kleine eilandjes, ommuurd of omheind met overal controleposten van het Israëlische leger. In het middelste deel van het boek wordt het vreselijk ongeval en de reddingsactie door aanwezige Palestijnen beschreven. Het duurt meer dan een half uur eer de eerste Palestijnse ambulances arriveren – ze moeten omwille van verboden wegen en controleposten een hele omweg maken – terwijl de Israëli's in hun controlepost op nog geen kilometer verder ambulances en brandweerwagens weigeren in te zetten.

Complete chaos; terwijl de bus op zijn zijde ligt en nog brandt, proberen mannen er nog kinderen uit te halen, maar het verdict is verschrikkelijk: een begeleider en zeven kinderen laten ter plaatse het leven, later bezwijken nog twee kinderen aan hun brandwonden.

Onbeschrijfelijke taferelen (Nathan Thrall doet weliswaar een poging om alles wél te beschrijven): huilende, jammerende, gillende, tierende mannen en vrouwen op zoek naar hun kind. De meesten worden afgevoerd naar het ziekenhuis van Ramalah, anderen naar nabijgelegen ziekenhuizen, ook in Jeruzalem. Omstaanders ontfermen zich over kinderen die niet of minder gewond zijn en brengen ze naar hun woning.

Wanneer Abed het ongeval verneemt, spoedt hij zich dan ook naar de plaats van het onheil waar de meeste kinderen al geëvacueerd zijn. Hij gaat meteen naar Ramalah om te zien of hij Milad kan vinden, dat is niet het geval, hij begeeft zich naar de andere ziekenhuizen, doet overal navraag, beschrijft welke kleren Milad droeg, tevergeefs.

Hij hoort ook dat er in het mortuarium van Ramalah vijf zwaar verbrande kinderlijkjes liggen, hij wil er heen maar de toegang wordt hem ontzegd. Hij wordt gevraagd om een bloedstaal af te staan voor een DNA-test en zal daar twee dagen moeten op wachten.

Tot hij het fatale nieuws over zijn zoontje verneemt...

Nathan Thrall, *Een dag uit het leven van Abed Salama – een Palestijnse tragedie*, Cossee, 2024, 281 blz.

Nathan Thrall. (°1979)

GEZELLE IN KLANK EN KLEUR

Door Maurits De Coen

Met die titel verwijs ik naar een gedicht van mij met als titel: *Ode aan de schoonheid*, waaruit de volgende strofe:

*Klank en kleur
van oudsher door kunstenaars
met vaardige en bezielde hand
als schoonheid geschapen
tot blijvend verweer
tegen sterfelijkheid.*

Gezelle is op die manier zelfs onsterfelijk geworden. 125 jaar na zijn overlijden eren we hem nog altijd als een groot kunstenaar. Paul Van Ostaijen noemde hem in 1925 in het tijdschrift *Le XXe siècle* 'onze grootste dichter'. Over het fenomeen Gezelle als taaltovenaar, zoals Albert Westerlinck hem noemde, wil ik het in deze bijdrage hebben.

Gezelles gedichten hoeven niet op muziek gezet te worden, ook al gebeurde dat geregeld, omdat ze zelf klinken als muziek. Een is zelfs rechtstreeks door muziek geïnspireerd, het gedicht *'t Er viel 'ne keer*, herinnering aan Beethovens Septuor.

Wat maakt zijn gedichten zo muzikaal? Op de eerste plaats het ritme gebaseerd op bepaalde metrumen. Zijn gedichten lopen a.h.w. op versvoeten die hen sterk onderscheiden van proza. Meestal herhaalt dat ritme zich strofe na strofe, zoals ook in liederen meestal het geval is.

Gezelle gebruikt dat woord lied zelf in zijn gedicht *O lied*, waarvan de eerste strofe luidt:

*O Lied! O Lied,
gij helpt de smert
wanneer de rampen raken,
gij kunt, o lied, de wonde in 't hert,
de wonde in 't hert vermaken!*

Met muziek verwant zijn de gedichten ook door het spelen met klanken en de herhaling ervan als evenveel assonanties zoals in:

*'t Was in de blijde mei,
ei, ei,
't was in de blijde mei!
En, komend achter 't land gegaan,
'k zag al de blijde blomkes staan:
't was in de blijde mei, ei, ei,
't was in de blijde mei!*

Niet zelden zorgen vogels voor muziek in Gezelles verzen. Onomatopeeën of klanknabootsing en geven gedichten soms een experimenteel tintje, zoals het geval is in het begin van het gedicht *Gierzwaluwen*:

*Zie, zie, zie,
zie! zie! zie!
zie!! zie!! zie!!
zie!!!
tieren de
zwaluwen,
twee-driemaal
drie,
zwierende en
gierende:
'Niemand, die..
die
bieden den
stiet ons zal!
Wie, wie? Wie??
wie???'*

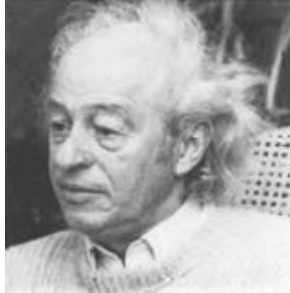
De muzikale dynamiek komt vooral tot stand door de enjambementen of het overlopen van de ene versregel op de volgende, zonder rust. Een mooi voorbeeld vind je in 't gedicht *Tranen* met zijn impressionistische sfeerschepping:

*' Is nevelkoud,
en, 's halfvoornoens, nog
duister in de lanen;
de boomen, die 'k
nog nauwlijks zien kan,
weenen dikke tranen.*

*'t En regent niet
maar 't zeevert...van die
fijngezichte, natte
schiervatbaarheid,
die stof gelijkt, en
wolke en wulle en watte.*

Over de picturale eigenschappen van Gezelles poëzie zal ik het hebben in een volgende bijdrage.

Mark Braet 100

7 juli 2025

Mark Braet, leven en engagement

met
Rik Hemmerijckx, historicus en conservator van het Emile Verhaeren
museum
Peter Holvoet-Hanssen, dichter-performer
Myrddin De Cauter, muzikant

Locatie: Snuffel, Ezelstraat Brugge 20:00 u

org. Masereelfonds Brugge

22 augustus 2025

Poëziewandeling Mark Braet

Locatie: Brugs Kerkhof Brugge 14:30 u

org. Het Beleefde Genot vzw

18 oktober 2025

Mark Braet, de dichter

met
Sam Louwyck, acteur, zanger, danser en choreograaf
Marijke Pinoy, actrice
Alexander Makay, muzikant

Locatie: Theaterzaal Biekorf, Sint-Jacobsstraat Brugge 20:00 u

org. Masereelfonds Brugge

HET BELEEFDE GENOT
CULTURELE EN LITERAIRE KRING